

**Kelan esitteiden käännöksissä käytetyt käännösmenetelmät –
tutkimuksen kohteena kuusi suomesta venäjään käännettyä
etuusesitettä**

Tiia Ylihärsilä

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Käännöstiede (venäjä)

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2012

Tampereen yliopisto

Käännöstiede (venäjä)

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

YLIHÄRSILÄ, TIIA: Kelan esitteiden käännöksissä käytetyt käännösmenetelmät – tutkimuksen kohteena kuusi suomesta venäjään käännettyä etuusesitettä

Pro gradu -tutkielma, 65 sivua, venäjänkielinen lyhennelmä 9 sivua

Marraskuu 2012

Tiivistelmä

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan kuudessa venäjäksi käännetyssä Kelan etuusesitteessä käytettyjä paikallisia käännösmenetelmiä sekä niiden suhdetta kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmaan. Luvussa 3 rakennetaan tutkimuksen teoreettista viitekehystä määrittelemällä paikalliset käännösstrategiat. Näkökulmana on myös kotouttaminen ja vieraannuttaminen globaaleina käännösstrategioina. Kappaleessa 3.6. esitetään yhteenveto luokitteluluista sekä tätä tutkimusta varten rakennettu oma luokittelu.

Tutkimuksessa on käytetty kvantitatiivista menetelmää. Lähtö- ja kohdekieliset etuusesitteet asetettiin rinnakkain käännösten analyysia varten. Aineistosta havaittiin yhteensä 414 tapausta, joka soveltuu käytettyyn luokitteluun käännösmenetelmistä.

Tutkielman tulokset luvuissa 4 ja 5 viittaavat siihen, että eri käännösstrategioiden välillä on huomattavia eroja siinä, miten paljon ja minkälaisissa tilanteissa niitä käytetään. Tulokset osoittavat odotusten mukaisesti, että Kansaneläkelaitoksen esitteissä on paljon Kelan omaan käyttöönsä ottamia käsitteitä, joiden kääntäminen on vaikeaa erilaisten kulttuuritaustojen vuoksi. Parafraasi osoittautui dominoivaksi käännösmenetelmäksi kaikissa etuusesitteissä. Venäjäksi käännettyjen etuusesitteiden analysoimisen perusteella voidaan todeta, että oman termipankin rakentaminen vieraskielisille asiakkaille olisi tarpeen, jotta Kelan palvelu olisi helpommin lähestyttävää.

Avainsanat: Kela, käännösstrategia, käännösmenetelmä, kotouttaminen, vieraannuttaminen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Lähtökohdat ja tavoitteet	2
1.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä	3
1.3. Työn rakenne	4
2.KÄÄNNÖSONGELMISTA	5
2.1. Mikä on käännösongelma	5
2.2. Kulttuurisidonnaiset ongelmat kääntäjän koetinkivenä	6
3. KÄÄNNÖSSTRATEGIOISTA	10
3.1. Käännösstrategian määrittelystä	10
3.2. Käännösstrategian valinta	10
3.3. Jako globaaleihin ja paikallisiin käännsstrategioihin.....	11
3.4. Vieraannuttaminen ja kotouttaminen	12
3.5. Käännösmenetelmät kääntäjän apuna	13
3.5.1. Nidan semanttiset ja rakenteelliset muutokset	13
3.5.2. Newmarkin lähtö- ja kohdetekstilähtöisyys	15
3.5.3. Chestermanin 30 kohdan luokittelu	18
3.5.4. Leppihalmeen reaaliota koskeva luokittelu	22
3.6. Yhteenvedo luokitteluista ja oma luokittelu	24
4. ANALYYSI	27
4.1. Aineiston esittely.....	27

4.2. Käännösmenetelmät Kelan etuusesitteissä.....	28
4.2.1. Laina.....	32
4.2.2. Kirjaimellinen käännös	35
4.2.3. Synonymia	37
4.2.4. Merkityksen laajuuden muuttaminen.....	41
4.2.5. Parafraasi.....	45
4.2.6. Kulttuurinen adaptaatio.....	49
4.2.7. Poisto.....	53
4.3. Suhde vieraannuttamiseen ja kotouttamiseen	56
5. PÄÄTELMÄT	59
6. LÄHTEET	62
РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	

1. JOHDANTO

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on käännösstrategioiden tutkiminen Kansaneläkelaitoksen julkaisemissa etuusesitteissä, jotka on käännetty suomesta venäjäksi. Etuusesitteet on julkaistu Kelan Internet-sivuilla keväällä 2011. Niitä ei ole tutkittu aikaisemmin, joten tutkimuksen tekeminen on jo siksi perusteltua. Käännösstrategioiden käyttöä on tutkittu jonkin verran, esimerkiksi reaalioiden kääntämisen kannalta runsaastikin, esim. pro gradu -tutkielmat Anna Naukkarisen *Tuntematon sotilas and its English and German translations: A study of realia*, 2006 ja Jukka Knaappilan *Realia, translation strategies, and subtitling: a study of two comedy sketch shows on DVD*, 2009. Tämä tutkimus ei kuitenkaan keskity tietyn käännösongelmatyyppin ratkaisumalleihin, vaan siihen, mitä paikalliset käännösstrategiat voivat kertoa globaalien strategioiden mahdollisesta käytöstä. Esimerkiksi matkailualan esitetekstien kääntämistä on tutkittu, mutta en usko, että näistä tutkimuksista on apua tähän työhön, koska matkailuesitteiden funktio on niin erilainen kuin Kelan etuusesitteiden. Matkailuesitteiden avulla yritetään tuotteistaa jotakin paikkaa, ja niiden käyttäjäryhmänä näkisin olevan vähintään keskituloiset ihmiset. Kelan etuusesitteet puolestaan on tehty informoimaan ihmisiä, eikä niinkään markkinoimaan Kelaa palveluntarjoajana. Kohderyhmänä Kelalla ovat luonnollisesti ihmiset, jotka tarvitsevat taloudellista ja sosiaalista tukea. Tutkimuksessa ei oteta kantaa siihen, ovatko esitteet lähtö- tai kohdekielisinä esiteteksteinä hyviä tai huonoja. Esitteiden kirjoittamiseen on olemassa ainakin suomenkielisiä ohjeistuksia, mutta tässä tutkimuksessa niitä ei oteta huomioon.

Tavoittelin aihevalinnallani sitä, että tutkimustuloksia voisi mahdollisesti käyttää tavallisten ihmisten auttamiseen, minkä takia aloin selvittää alun perin, löytyisikö Kelalta jotakin tutkittavaa. Venäläiset ovat suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa, minkä takia mielestäni on tärkeää, että myös sosiaalialan palvelut ovat heidän saatavillaan. Etuusesitteiden tutkiminen on tärkeää, koska palvelun tulee olla selkeää ja ymmärrettävää myös Suomessa asuvalle venäjänkieliselle väestölle. Kelan kieli on kapulamaisuudessaan jonkinlainen ilmiö ainakin niiden opiskelijoiden keskuudessa, jotka yrittävät selviytyä asumiseen ja toimeentuloon liittyvien etuuksien viidakossa. Tämän takia Kelan tekstilaji vaikutti haasteellisuudessaan jopa kutsuvalta. Kääntäjä on oletettavasti joutunut

vaikeiden tilanteiden eteen esitteitä kääntäessään juuri sen takia, että Kelan teksteissä käytetään runsaasti käsitteitä, joita ei olisi olemassa kyseisessä merkityksessä ilman Kelaa.

1.1. Lähtökohdat ja tavoitteet

Tutkielmassa on tarkoitus selvittää, mitkä paikalliset käännösstrategiat dominoivat esitteiden käännöksissä. Paikallisten strategioiden käytön menetelmät kertovat samalla globaalien käännösstrategioiden käytöstä, koska paikallisia strategioita voidaan tutkia suhteessa vieraannuttamisen ja kotouttamisen näkökulmaan. Paikallisten ja globaalien käännösstrategioiden suhdetta tutkitaan tätä työtä varten rakennetun luokittelun avulla. Päätymisen tämän kaltaiseen lähestymistapaan johtuu osittain siitä, että paikallisia käännösstrategioita on helpompi havaita kohdetekstistä kuin globaaleja strategioita. Paikalliset käännösstrategiat ovat useimmiten kääntäjän enemmän tai vähemmän tietoisia, perusteltuja ja johdonmukaisia ratkaisuja, kun taas globaalien käännösstrategioiden havaitseminen valmiista käännöksestä voi osoittautua jopa mahdottomaksi. Käännösstrategiat voivat esiintyä limittäin ja samanaikaisesti edustettuina saman tekstin sisällä, mikä saattaa vaikeuttaa niiden havaitsemista.

Työn teoriaosuus aloitetaan määrittelemällä käsitteet *käännösstrategia*, *globaali* ja *paikallinen käännösstrategia* sekä *kotouttaminen* ja *vieraannuttaminen*. Koska strategioita ei lähestytä käännösprosessin kannalta, ei *käännösongelman* käsitettä ole mielekästä esitellä kovin perusteellisesti. Tutkimuksen huomio keskittyy käännösprosessin sijaan sen lopputulokseen, mikä rajaa teoriaosuuden laajuuden siten, että valitsemani paikalliset käännösstrategiat esitellään analyysin edellyttämällä tarkkuudella. Tässä tutkimuksessa paikallisista käännösstrategioista käytetään käsitettä *käännösmenetelmä*, jotta tehdään selkeä ero siihen, milloin puhutaan globaaleista ja milloin paikallisista strategioista. Teoreettista taustaa käännöstieteilijät tarjoavat käännösstrategioille vaikka millä mitalla (kts. esim. Chesterman 1997, Leppihalme 2001, Nida 1974, Newmark 1998).

Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoitus ottaa kantaa siihen, miten onnistuneesti kääntäjä on käyttänyt käännösmenetelmiä Kelan etuusesitteissä, koska se edellyttäisi, tutkimuksessa esiteltäisiin myös näkemyksiä siitä, mitä ylipäänsä tarkoittaa onnistunut kääntäminen. Tutkimuksessa niin ikään jätetään ottamatta kantaa kotouttamisen ja vieraannuttamisen merkitykseen kääntäjän uskollisuudelle, mutta esitellään kuitenkin kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteellistä merkityssisältöä myös niiden kritisoijien näkökulmasta. Näin pystytään esittämään jonkinlainen

kokonaiskuva kentästä, jolla toimimme. Käännösstrategioiden luokittelua koskeva runsaudenpula sai minut päättämään tutkimuksessa siihen, että tein itse luokittelun, jossa esitän relevanteimmaksi katsomani paikalliset käännösmenetelmät suhteutettuna vieraannuttamiseen ja kotouttamiseen. Tutkimukseeni valitut menetelmät ovat *laina*, *kirjaimellinen käännös*, *hyponymia ja hyperonymia*, *merkityksen laajuuden muuttaminen*, *parafraasi*, *kulttuurinen adaptaatio* ja *poisto*.

1.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Kelan etuusesitteitä on verkossa yhteensä kuusi kappaletta, ja ne on käännetty ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi, viroksi ja saameksi. Esitteet ovat Kelan Internet-sivujen mukaan tärkeä osa heidän asiakasviestintäänsä. Ne on jaoteltu elämäntilanteittain seuraavalla tavalla. Ensin esitellään kunkin esitteen suomenkielinen nimi ja sitten venäjänkielinen.

Taulukko 1. *Etuusesitteiden nimet sekä sivu- ja sanamäärät*

suomenkielinen nimi	sivumäärä	sanamäärä	venäjänkielinen nimi	sivumäärä	sanamäärä
Koti ja perhe	20	2917	Дом и семья	20	4327
Terveys ja kuntoutus	20	2905	Здоровье и реабилитация	20	3910
Opiskelu	16	2412	Учеба	16	3589
Työttömyys	12	1621	Безработица	12	2437
Eläkkeelle	20	2961	На пенсии	20	4391
Muutto Suomeen tai Suomesta ulkomaille	20	2459	Переезд в Финляндию или из Финляндии за границу	20	3669

Tutkittava aineisto koostuu Kelan etuusesitteistä, jotka on julkaistu keväällä 2011. Esitteiden aihepiirit läpäisevät suomalaisen yhteiskunnan, sillä ne käsittelevät erilaisia elämän osa-alueita. Tässä tutkielmassa tarkastellaan etuusesitteitä, jotka on käännetty venäjäksi. Opiskelua ja työttömyyttä käsittelevät esitteet ovat hieman lyhyempiä kuin kotia ja perhettä, terveyttä ja kuntoutusta, eläkettä sekä muuttamista Suomeen tai Suomesta ulkomaille käsittelevät esitteet.

Opiskeluesitteessä on 16 sivua ja työttömyysesitteessä 12 sivua. Muut esitteet ovat 20-sivuisia. Esitteet on kirjoitettu yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa, joten lähtötekstit ovat lyhyitä ja selkeästi kirjoitettuja. Kohdetekstit näyttävät myös olevan melko helppolukuisia. Koska Kelalla on kuitenkin kohtuullisen paljon omaa sanastoaan ja omat vakiintuneet sanontatapansa, on vaikea uskoa, että selkokielisyydessä olisi onnistuttu kohdetekstien osalta hyvin.

Menetelmänä tässä työssä on kvantitatiivinen tutkimus. Aineistoa on tutkittu siten, että teksteistä on tehty tiedostot, joissa lähdeteksti ja kohdeteksti ovat rinnakkain esitettynä. Kaikki luokittelun mukaiset tapaukset merkitään käännöksiin. Kukin menetelmä esitellään omassa kappaleessaan esiintymiskertoineen ja esimerkkeineen, minkä jälkeen tuloksia tarkastellaan suhteessa kotouttamiseen ja vieraannuttamiseen.

1.3. Työn rakenne

Aluksi pohditaan lyhyesti sitä, miksi kääntäminen on vaikeaa. Käännösongelman käsitteeseen on mielekästä tutustua sekä selvittää, mikä tekee kääntämisestä haasteellista. Koska työssä analysoidaan ongelman ratkaisemisessa käytettäviä kääntäjän työkaluja, käänносstrategioita eli käänносmenetelmiä, tulee perehtyä myös niihin syihin, joiden takia kääntäjät joutuvat puntaroimaan eri vaihtoehtoja ongelmanratkaisussaan.

Analyysia varten rakennettavan viitekehyksen muodostaa käänносstrategioita käsittelevä kolmas luku, jossa lähdetään liikkeelle käänносstrategian käsitteen määrittelyllä. Aiheeseen paneudutaan syvemmin esittelemällä jako globaaleihin ja paikallisiin käänносstrategioihin. Globaaleista käänносstrategioista otetaan yksityiskohtaisempaan tarkasteluun vieraannuttamisen ja kotouttamisen näkökulma, kun taas paikallisiin menetelmiin paneudutaan esittelemällä Nidan, Newmarkin, Chestermanin ja Leppihalmeen näkemykset aiheesta. Konkareiden määritelmien ja luokittelujen perusteella varsinaista analyysia varten on rakennettu oma luokittelujärjestelmä, johon on valittu analyysia ajatellen relevantit paikalliset käänносmenetelmät.

Analyysistä kertovassa osiossa kerrotaan ensin aineistosta yleisesti, minkä jälkeen kuvaillaan, miten analyysi tehtiin ja tulokset sekä kukin luokittelun mukainen tapaus esiintymismäärineen ja esimerkkeineen. Menetelmistä esitetään ensin taulukkomuodossa niiden esiintymismäärät kaikissa etuusesiteissä. Myöhemmin menetelmäkohtaisissa alaluvuissa esitetään taulukoissa menetelmien käytön määrä suhteutettuna kunkin esitteen pituuteen. Analyysi-osion lopussa pohditaan, miten tutkimuksessa esitellyt menetelmät sijoittuvat suhteessa kotouttamiseen ja vieraannuttamiseen.

2. KÄÄNNÖSONGELMISTA

Kääntäminen on mahdollista, mikäli kääntämisellä tyydytään tarkoittamaan tiedon tai sanoman siirtämistä lähtökielestä kohdekieleen (Ingo 1990:23). Kääntämisen mahdottomuus tai mahdollisuus riippuu Ingon (1990:18) mukaan ensinnäkin siitä, mitä kääntämisellä tarkoitetaan, minkälaisia vaatimuksia käännökselle asetetaan, ja toisaalta siitä, minkälaisesta käännettävästä tekstistä on kyse ja mikä on tekstin ja samalla käännöksen tarkoitusperä. Kääntäjä kohtaa työssään ongelmia, kun edellä mainitut tekijät ovat välillä ristiriidassa keskenään tai kun kääntäjä joutuu eri vaihtoehtoja punnitessaan pohtimaan, miten käännöksen laatuun vaikuttavia tekijöitä pitäisi arvottaa. Käännöstyöhön liittyvien ongelmien ratkaisemisessa Oittinen (1995:22) kehottaa kääntäjää tekemään tietoisin päätöksiä siitä, milloin normeja tulee noudattaa ja milloin rikkoa.

2.1. Mikä on käännösongelma

Käännösongelma-käsitteen käyttö ei ole yksiselitteistä, koska käännöstieteissä sen on perinteisesti nähty koskevan tiettyjä universaaleja kääntämiseen liittyviä ongelmia. Sen sijaan kääntäjien yksittäisiä pulmallisia tilanteita, jotka käännettäessä tulevan vastaan, tulisi Jääskeläisen (1993:102) mukaan nimittää huomionarvoisiksi yksiköiksi tai käännösyksiköiksi (*attention unit*). Näillä tarkoitetaan sellaisia lähtötekstin kohtia, joiden kohdalla kääntäjän vaivaton ja automaattinen prosessointi katkeaa ja joihin hän joutuu kiinnittämään erityistä huomiota (Jääskeläinen 1993:102).

Lörscher (1991:202-203) jakaa käännösongelmat kolmeen eri kategoriaan. Leksikaalinen ongelma syntyy, kun lähtökielen yksittäiselle lekseemille ei ole kohdekielellä vastaavaa lekseemiä. Syntaktinen ongelma viittaa tilanteeseen, jossa lähtökielen syntaktiselle rakenteelle ei ole vastaavaa rakennetta kohdekielellä. Kyseessä ei ole siis lekseemien siirtäminen (*transfer*) vaan niiden syntaktinen sovittaminen siten, että saadaan adekvaatti kohdekielen segmentti. Leksikaalis-

syntaktiset ongelmat ilmenevät, kun jokin sekä leksikaalinen että syntaktinen ilmiö tekee kääntämisestä ongelmallista tai kun ei voida eritellä, kummasta on kyse.

Ingo (1982:104–118) puhuu semanttisesti ja rakenteellisesti pulmallisista tapauksista. Semanttisesti pulmallisia tapauksia ovat hänen mukaansa idiomit, metaforat, semanttisten komponenttien uudelleenjärjestämistä vaativat kieliparien kesken poikkeavat leksikaalistamistavat sekä täydentäviä selityksiä vaativat kontekstit. Rakenteellisesti pulmallisia tapauksia Ingon (1982:120–124) mukaan taas ovat tason tai kategorian vaihdosta vaativat käännösyksiköt. Hänen näkemyksensä (1990:158) mukaan kääntäjän on monimerkityksisten sanojen osalta käännettävä semeemejä eikä lekseemejä. Tärkeintä on, että lähtökielen sanan merkityksen komponentit sisältyvät mahdollisimman tarkasti kohdekielestä valittavan sanan merkitykseen, kuten Lørscherkin edellä jo esittää. Semantiikan kannalta voi siis todeta, että käännösyksikkönä on loppujen lopuksi semanttinen komponentti tai komponenttikimppu.

2.2. Kulttuurisidonnaiset ongelmat kääntäjän koetinkivenä

Nedergaard-Larsenin (1993:208) mukaan kääntäminen ole suinkaan mahdotonta, vaikka kääntämisen ja kulttuurin läheinen suhde toisiinsa aiheuttaakin kääntäjälle kulttuurisidonnaisia ongelmia käännoistyössä. Nedergaard-Larsen pitää tärkeänä tämän suhteen olemassaolon ymmärtämistä ja sitä, että selvitetään, miten kulttuurisidonnaisista ongelmista voi selvitä. Kujamäki (1993:30) esittää mielenkiintoisen näkökulman reaalioiden suhteesta siihen, että käännettäessä olennaista ei ole sanojen kääntäminen vaan kääntäminen tekstin ja kulttuurin tasolla. Reaaliioihin pätee hänen mukaansa se, että yksittäisiä kulttuurikomponentteja ei tulisi pyrkiä säilyttämään vaan olennaista olisi selvittää, mitä reaalian käytöllä ylipäänsä pyritään korostamaan ja mikä merkitys sillä kulloinkin on tekstikokonaisuuden kannalta.

Kulttuurisidonnaisista ongelmista puhutaan käännoستieteiden yhteydessä usein viittaamalla ei-lingvistiseen sfääriin. Nedergaard-Larsen (1993:209) muistuttaa, että koska kieli on jo itsessäänkin kulttuurisidonnainen, törmäämme me kulttuurisesti spesifeihin elementteihin sekä kielisysteemin sisällä että todellisessa kielenkäytössä. Nedergaard-Larsen jakaakin kulttuurisidonnaiset ongelmat kielensisäisiin (*intralinguistic*) ja kielenulkoisiin (*extralinguistic*) ongelmiin. Kujamäki (1993:27) esittelee käännoستieteessä vallitsevan näkemyksen reaaliosta, jotka yleensä toimivat esimerkkeinä

erityisistä kulttuurista johtuvista käänösongelmista ja jotka erotellaan kielestä johtuvista ongelmista.

Kulttuurisista eroavaisuuksista johtuva kielensisäinen ongelma voi Nedergaard-Larsenin (1993:210) mukaan olla joko kieliopillinen luokka, joka on olemassa vain kyseisessä kielessä, puhuttelusijan käyttö, tietyn retoriikan käyttö, murre-erot, rekisterin käytön vaihtelu, metaforien käyttö tai idiomien käyttö. Jakobson (1989:57) esittää, että tietyn kieliopillisen kategorian puuttuessa voidaan merkitys kääntää leksikaalisin keinoin: esimerkiksi vanha venäjänkielinen duaali *бpama* käännetään englanniksi *two brothers*.

Kielenulkoisen todellisuus määrittää muun muassa sitä, minkälaisia sanoja käytetään ja miten todellisuutta luokitellaan. Nedergaard-Larsen (1993:211) toteaa, että kulttuurisidonnaisia ongelmatyyppejä käsittelee teksteissään useampi tutkija, ja asian selkeyttämisen vuoksi hän on luokitellut kielenulkoiset kulttuurisidonnaiset ongelmat seuraavan typologian mukaisesti:

Taulukko 2. *Nedergaard-Larsenin typologia*

Geography etc	geography meteorology biology	mountains, rivers, weather, climate, flora, fauna
	cultural geography	regions, towns, roads, streets etc
History	buildings	monuments, castles etc
	events	wars, revolutions, flag days
	people	well-known historical persons
Society	industrial level (economy)	trade and industry, energy supply etc
	social organization	defence, judicial system, police, prisons, local and central authorities
	politics	state management, ministries, electoral system, political parties, politicians, political organizations
	social conditions	groups, subcultures, living conditions, problems
	ways of life, customs	housing, transport, food, meals, clothing, articles for everyday use, family relations
Culture	religion	churches, rituals, morals, ministers, bishops, religious holidays, saints

	education	schools, colleges, universities, lines of education, exams
	media	TV, radio, newspapers, magazines
	culture, leisure activities	museums, works of art, literature, authors, theatres, cinemas, actors, musicians, idols, restaurants, hotels nightclubs, cafés, sports, athletes

Vaikka tässä tutkimuksessa ei menetelmäkohtaisesti paneudutakaan siihen, minkälaisia ongelmatyyppejä kunkin menetelmän käyttöön päätyneet käännösvastine edustaa, voidaan pohtia, mitä kulttuurisidonnaisia ongelmia Kelan etuusesitteissä mahdollisesti on. Nedergaard-Larsenin *cultural geography* -luokka sisältää muun muassa alueita ja kaupunkeja koskevia sanoja, joita Kelan esitteissä varmasti ainakin esiintyy. *Education*-luokkaa edustavat koulujen ja oppilaitosten nimet varmasti tulevat kääntäjälle vastaan ainakin opiskelusta kertovassa Kelan etuusesitteessä. Yhteiskuntaan (*society*) liittyviä kulttuurisidonnaisia ongelmia Kelan etuusesitteiden kääntäjä kohtaa oletettavasti, mikäli esitteissä puhutaan hallinnollisesta järjestyksestä tai erilaisista instituutioista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Nedergaard-Larsen (1993:211-212) huomauttaa myös, että kulttuurisidonnaisia ongelmia voi esiintyä minkä tahansa käännöksen lisäksi myös yhden ja saman kielen sisällä. Tällainen ongelmatilanne ilmetä esimerkiksi, kun on kyseessä tekniikan alan teksti, joka pitää ikään kuin kääntää kielen sisällä, jotta se aukeaa amatööriillekin. Kelan etuusesitteissä tällaisia ongelmia tulee oletettavasti vastaan, kun esitteissä käytetään Kelan omaa jargonia, jossa kaikkia käsitteitä ja sanoja ei välttämättä ole määritelty esitetekstissä.

Jakobson (1989:55) erottelee kolme eri tapaa kielellisen merkin (tarkoittaen merkityksen sisältävää sanaa) kääntämiselle: se voidaan kääntää toiseksi saman kielen sisällä olevaksi merkiksi, toisen kielen merkiksi tai ei-kielelliseksi merkkisysteemiksi. Ensimmäistä tapaa voidaan hänen mukaansa kutsua kielen sisäiseksi käännökseksi (*intralingual translation* tai *rewording*), toista tapaa kielten väliseksi käännökseksi (*interlingual translation* tai *translation proper*) ja kolmatta tapaa voidaan kutsua merkkijärjestelmien väliseksi kääntämiseksi (*intersemiotic translation* tai *transmutation*), joka tarkoittaa kielellisten merkkien tulkitsemista jonkin toisen, ei-kielellisen järjestelmän merkeiksi. Kielen sisäinen käänнос on usein enemmän tai vähemmän synonyymimainen, mutta synonyymikaan ei tarkoita täydellistä vastaavuutta. Kielten välinen käänнос ei niin ikään sisällä

täydellistä vastaavuutta. Jakobson muistuttaa, että käännös sisältää kaksi vastaavaa (*equivalent*) viestiä kahdella eri koodilla.

3. KÄÄNNÖSSTRATEGIOISTA

3.1. Käännösstrategian määrittelystä

Käännösstrategian määritelmiä vaikuttaa olevan yhtä monta kuin on määritelmän tekijäkin, mikä saa koko käsitteen näyttämään siltä, ettei sitä voi määrittellä yksiselitteisesti. Lörscherin (1991:76-77) mukaan se on "a potentially conscious procedure for the solution of a problem which an individual is faced with when translating a text segment from one language into another." Näin ollen käännösstrategiat ovat ongelmakeskeisiä, potentiaalisesti tietoisia ja päämäärä-orientoituneita. Jääskeläinen (1993:108) kyseenalaistaa Lörscherin näkemyksen sen takia, että on todella vaikeaa määrittellä sitä, mitkä kääntäjän toimista ovat tietoisia tai potentiaalisesti tietoisia. Cohen (1984:70) kuitenkin korostaa, että nimenomaan tietoisuus on se, mikä tekee toiminnasta strategista. Jääskeläisen (1993:115) mukaan kuitenkin myös strategisina voidaan pitää sellaisia kääntäjän tekemiä ratkaisuja, jotka eivät ole erityisen ongelmallisia. Tässä tutkimuksessa käännösstrategioiden toteutumista tutkitaan käännettäessä syntyneen tuotoksen, kohdetekstin, kannalta.

3.2. Käännösstrategian valinta

Nedergaard-Larsen (1993:221) esittää, että valitessaan käännösstrategiaa kääntäjän tulee ensinnäkin pohtia seuraavien tekijöiden vaikutusta: 1) genre 2) uskollisuus joko lähtötekstin kirjoittajan kielelliselle ilmaisulle tai tarkoitukselle ja 3) lopputekstin kohdeyleisön kielellinen, kulttuurinen ja ajallinen (*period*) tietämys.

Edellä mainitut seikat tulisi siis Nedergaard-Larsenin mukaan ottaa huomioon, kun kääntäjä pohtii strategian valintaa. Lisäksi Nedergaard-Larsen (1993:222-223) esittää, että pohdittaessa yksittäistä käännösongelmaa tulee kääntäjän ottaa lisäksi huomioon käännettävän elementin funktio, sen konnotaatiot sekä kohdeyleisö siinä mielessä, että tarvitseeko lopputekstin käyttäjä kyseessä olevaan asiaan mahdollisesti lisäselvitystä ja tuleeko viesti ymmärretyksi kääntäjän suunnitteleamalla tavalla.

3.3. Jako globaaleihin ja paikallisiin käännösstrategioihin

Jaottelu globaaleihin ja paikallisiin käännösstrategioihin on usein nähty käyttökelpoisena strategioista puhuttaessa. Globaaleja strategioita voisi luonnehtia kääntäjän yleisiksi toimintaperiaatteiksi ja toimintamalleiksi, kun taas paikalliset strategiat ovat kääntäjän ongelmanratkaisuun ja päätöksentekoon liittyviä yksittäisiä toimia (Jääskeläinen 1993:116).

Chesterman (1997:90) esittää esimerkkinä globaalin strategian valinnasta sen, että kääntäjä päättää, minkälainen on lähtö- ja kohdetekstin välinen suhde tai mitä lähdetekstin murteille tehdään käännettäessä. Lähtö- ja kohdetekstin suhdetta on pohtinut niin ikään Nord (1997), joka puhuu asiasta lähtö- tai kohdekielikeskeisenä kääntämisenä. Jääskeläisen esimerkki (1993:115) globaalin strategian valitsemisesta on pohdinta, joka koskee tekstin tyyliä ja vastaanottajien tarpeita. Paikallisesta strategiasta Chesterman (1997:90) sen sijaan mainitsee esimerkkinä tilanteet, joissa kääntäjä pohtii jotakin yksittäistä rakennetta, ajatusta/käsitettä (*idea*) tai kohtaa, kun taas Jääskeläinen (1993:115) muotoilee asian yksinkertaisemmin päätöksiksi, jotka liittyvät tietyn leksikaalisen kohdan ratkaisemiseen.

Valittu globaali strategia määrittää paikallisia strategioita eli niitä valintoja, joita kääntäjä tekee yksittäisten päätösten suhteen (Leppihalme 2001:140). Nedergaard-Larsen (1993:216–217) huomauttaa, että kääntäjä ei kuitenkaan valitse vain yhtä (globaalia) strategiaa ja noudata sitä läpi koko käännöksen, vaan käännösprosessin aikana käytetään eri strategioita. Jääskeläinen (1993:115) lisäksi toteaa, että kääntäjän valitsema globaali strategia vaikuttaa paikallisten strategioiden valintoihin niin suuressa määrin, että aina ei ole edes mahdollista määrittää tiettyyn ratkaisuun päätyminen kriteereitä. Globaalien strategioiden käyttöä voikin olla vaikea määritellä valmiista käännöksistä. Tästä syystä tässä tutkimuksessa vieraannuttavia ja kotouttavia käännösstrategioita ei tutkita globaaleina vaan paikallisuuden, toisin sanoen yksittäisten ratkaisujen, kautta. Käännösten ratkaisuisissa voidaan todennäköisesti nähdä johdonmukaisuutta, joten kokonaiskuva voidaan analyysin jälkeen hahmottaa myös globaalilla tasolla.

3.4. Vieraannuttaminen ja kotouttaminen

Lähde- ja kohdetekstin suhdetta eli globaalin käännösstrategian valintaa voidaan tarkastella esimerkiksi vieraannuttamisen ja kotouttamisen näkökulmasta. Ruokonen (2004:63) toteaa kääntämisestä, että sen tarkoitus on vieraan tekstin pohjalta tuottaa uusi teksti, jota käytetään toisessa kulttuurissa ja kontekstissa. Tämän takia kääntäjän on huomioitava lähdetekstin vieraus. Kääntäjällä on Ruokosen (mts. 63) mukaan kaksi vaihtoehtoa menettelyssään: hän voi joko pyrkiä tuomaan lähdetekstin vierauden esiin käännöksessä (*vieraannuttaminen*) tai muokata käännöstä vastaamaan kohdekulttuurin odotuksia ja normeja (*kotouttaminen*). Ruokonen (mts. 63) on sitä mieltä, että kääntäjät tekevät päätöksiä kotouttamisen ja vieraannuttamisen suhteen päivittäin, vaikka he eivät sitä aina tiedostakaan. Aaltonen (2008:403) nostaa esiin Venutin näkemyksen kääntäjän uskollisuudesta, jonka kääntäjä valitsee joko lähtötekstiä tai vastaanottavaa kulttuuria kohtaan. Kääntäjä voi kotouttaa eli häivyttää oman ja vieraan eron tekemällä käännöksestä kohdekielisten tekstien kaltaisen, tai hän voi vieraannuttaa tekstin, jolloin käännös selvästi poikkeaa vastaavista kohdekielisistä teksteistä.

Käännöksen hyväksyttävyyden laatu vaihtelee ensinnäkin genren ja kohderyhmän mukaan (Puurtinen 2008:89). Lähdekielen ja -kulttuurin status suhteessa kohdekieleen ja -kulttuuriin vaikuttaa siihen, käytetäänkö enemmän vieraannuttavaa vai kotouttavaa käännös menetelmää. Yleensä valta-asemissa olevissa kulttuureissa, kuten angloamerikkalaisessa kulttuurissa, suositaan kotouttavia eli lähdetekstiä kohdekulttuuriin ja -kieleen mukauttavia käännöksiä, kun taas suomen kaltaisissa pienissä kulttuureissa ja kielissä vieraannuttava kääntäminen on tavallisempaa, ja sitä kautta vieraita käsitteitä ja ilmauksia myös vähitellen omaksutaan kohdekieleen (Puurtinen 2008:90).

Koskinen (2008:382) esittelee Venutin näkemyksen, jonka mukaan käännöksen pitäisi olla vieraannuttava ja sen tulisi näin muistuttaa lukijaa tekstin vieraasta alkuperästä. Käännöksen pitäisi siis sisältää elementtejä, jotka häiritsevät lukijaa ja herättävät pohtimaan tekstejä ja niiden suhteita. Koskinen (mts.382) huomauttaa, että ajattelun taustalla on angloamerikkalainen kulttuuri ja englannin kielen ylivalta. Vieraannuttavan vastarintakääntämisen syvempänä tarkoituksena on horjuttaa englannin kielen ja länsimaisen kulttuurin ylivaltaa ja siten tasapainottaa kulttuurien välistä vuorovaikutusta.

Ruokonen (2004: 75–76) tosin toteaa, että Venutin (sekä Schleiermacherin ja Bermanin, joiden käännosteoreettisia näkökulmia hän myös tarkastelee) näkemykset ovat jossain määrin elitistisiä, sillä ne keskittyvät kaunokirjallisuuden tarkasteluun. Kaikki kolme teoreetikkoa ovat sitä mieltä, että vieraannuttaminen on kotouttamista parempi ratkaisu, mikä johtuu ainakin osittain heidän omien ideologioidensa ja tavoitteidensa vaikutuksesta. Ruokosen mukaan he ovat päätyneet suosittelemaan vieraannuttamista tilanteessa, jossa he ovat kokeneet kotouttamisen menneen liiallisuuksiin. Vieraannuttamista ei näin ollen tule pitää yleispätevänä ratkaisuna. Oittinen (2000:278) huomauttaakin, että menetelmät eivät ole sinänsä suositeltavia tai paheksuttavia, vaan niitä tarvitaan ja käytetään tilanteen mukaan. Kotouttamiseen on suhtauduttu eri tilanteissa ja eri aikoina hyvin eri tavoin: kielen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä on pidetty arvossa, mutta on esitetty myös kriittisiä näkökantoja esimerkiksi siitä, että kääntäjät hävittävät alkuteoksen kirjailijan äänen. Toisaalta taas kotouttaminen voi olla hyvä ratkaisu tilanteessa, jossa pidetään tärkeänä vaikkapa sitä, että lukijan on mahdollisimman helppo samaistua tarinaan (Oittinen 2000: 278–280).

3.5. Käännösmenetelmät kääntäjän apuna

Käännöstrategioita on tutkittu erilaisista lähtökohdista useissa käännoستieteen koulukunnissa, minkä vuoksi termistöllistä yhdenmukaisuutta ei ole. (kts. esim. Chesterman 1997, Leppihalme 2001, Nida 1974, Newmark 1998, Vinay & Darbelnet) Yksinkertaisimmillaan termien yhdenmukaistamattomuus ilmenee siten, että termit voivat olla muodoltaan samat mutta sisällöltään erilaiset tai toisinpäin. Tutkijat ikään kuin puhuvat samoista asioista, mutta eivät välttämättä käytä yhteistä kieltä. Toiset tutkijat pyrkivät todella tarkkaan luokitteluun, mistä johtuen heidän luokitteluisaan on useita eri kategorioita. Joissakin luokitteluisa fokuksena ovat leksikaaliset elementit, kuten yksittäiset sanat, kun taas toiset tutkijat ottavat luokitteluihinsa mukaan myös ylemmän tason kieliopilliset elementit, kuten lauseopin. Käännösstrategioista käytetään myös termejä muutos (*shift*), menettelytapa (*procedure*) ja menetelmä (*technique*).

3.5.1. Nidan semanttiset ja rakenteelliset muutokset

Nida käyttää käsitteitä formaali vastaavuus ja dynaaminen ekvivalenssi (1974:200–201). Ensimmäinen pyrkii antamaan lukijalle mahdollisimman tarkan käsityksen lähdetekstin sisällöstä, ja jälkimmäinen pyrkii saamaan kohdetekstin vaikutukseltaan samanlaiseksi kuin lähdeteksti. Reiss ja Vermeer (1986, 76) pohtivat ekvivalenssin ja adekvaattisuuden käsitteitä. He määrittelevät adekvaatin käännoksen sellaiseksi, jossa kohdekielen merkkien valinta on alisteista käännoksen

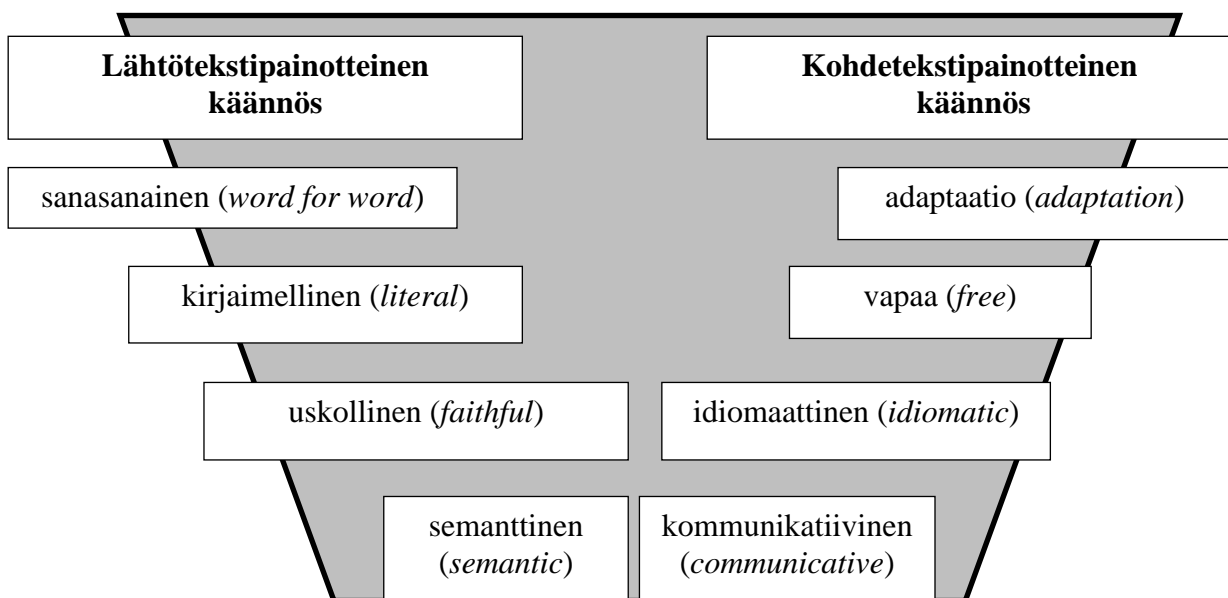
tarkoitukselle. Tällöin käänösprosessille on ominaista tavoitellun skopoksen johdonmukainen huomioon ottaminen. Ekvivalenssi taas kuvaa lähde- ja kohdetekstin suhdetta silloin, kun ne omissa kulttuureissaan täyttävät saman viestintäfunktion. On kuitenkin huomioitava, että varsinkin dynaamisen ekvivalenssin konkreettista näkymistä voi olla jopa mahdotonta havaita, koska kahden kielen välistä yhtäläisyyttä on vaikea määritellä. Ekvivalenssin määritelmässä tulee usein vastaan myös ajatus siitä, että käänös ei voi vastata onnistuneesti sekä muotoa että sisältöä. Nimenomaan tulkinnallisuus tekee ilmiön havaitsemisesta vaikeaa.

Ekvivalenssisuhde liittyy pikemminkin globaaleihin käänösstrategioihin, mutta halusin ottaa Nidan ekvivalenssin puheeksi tässä, koska hänen luokittelunsa ekvivalenssiin pääsemistä edistävästä menetelmästä on yksi varhaisia käänösstrategialuokitteluja. Nida (1974:105) esittää, että kääntäminen on kuin yrittäisi saada vaatteet pakattua erilaisiin matkalaukkuihin. Vertauksessa vaatteet ovat siis lähtötekstin sisältö, joka pysyy samana prosessin ajan, ja niiden matkalaukkuihin ”pakkaaminen” eli kääntäminen vaatii erilaisia menetelmiä. Nida (1974:106-119) mainitsee näistä menetelmistä semanttiset muutokset (*semantical adjustments made in transfer*) ja rakenteelliset muutokset (*structural adjustments*). Semanttisiin muutoksiin kuuluvat esimerkiksi lisäys ja poisto, jotka konkretisoituvat Nidan esimerkissä idiomien kääntämisestä. Idiomien kohdalla kääntäjä voi valita jonkin seuraavista menetelmistä: 1) idiomi korvataan ei-idiomilla, 2) idiomi korvataan idiomilla tai 3) ei-idiomi korvataan idiomilla. Nida puhuu myös merkitysten muuttamisista semanttisten muutosten yhteydessä; esimerkkinä hän mainitsee yleisyyden ja yksityiskohtaisuuden välisen suhteen. Kääntäjä voi hänen mukaansa käyttää yleisemmän merkityksen sisältävää ilmausta kuin alkutekstin kirjoittaja tai toisinpäin. Semanttisten komponenttien uudelleenjärjestämisen Nida jakaa analyyttiseen ja synteettiseen, joista ensimmäinen tarkoittaa semanttisten ainesten laajentamista ja jälkimmäinen taas tiivistämistä. Rakenteellisiin muutoksiin Nida laskee diskurssia (*discourse*), virkettä (*sentence*), sanoja (*word*) sekä ääniteitä (*sound*) koskevat muutosratkaisut. Diskurssia koskevat kääntäjän ongelmat liittyvät usein suoran ja epäsuoran ilmaisun väliseen suhteeseen. Virkerakenteen muuttamisen harkitsemista vaatii Nidan mukaan esimerkiksi aktiivin ja passiivin käyttö lähtötekstin ja kohdetekstin välillä. Sanatason rakenteellinen muutos taas liittyy useimmiten joko kielioppiluokkaan tai morfologisiin luokkiin. Esimerkkinä tästä Nida mainitsee substantiivin muuttamisen verbiksi, kun kyseessä on tapahtuman kuvaaminen. Ääniteitä koskevia muutoksia kääntäjä Nidan mukaan tekee erityisesti tilanteessa, jossa otetaan lähtötekstistä suoraan vaikkapa nimi, jonka fonologista asua muutetaan kohdetekstin vastaanottajan tähden.

3.5.2. Newmarkin lähtö- ja kohdetekstilähtöisyys

Newmark (1998:47) puhuu semanttisesta ja kommunikatiivisesta käännöksestä. Hänen mukaansa semanttinen käänнос on lähtöisin kirjoittajansa lingvistikalta tasolta, kun taas kommunikatiivinen lukijan. Semanttinen käänнос seuraa kirjoittajan ajatusprosessia, kun taas kommunikatiivisen käänноksen kääntäjällä on vapaammat kädet tekstin tuottamisessa, kunhan asiasisältö tulee oikein välitettyä. Newmarkin mukaan käänносstrategiatkin ovat syntyisin käänнöstieteen ikuisuuskyymyksestä: tuleeko meidän kääntää kirjaimellisesti vai vapaasti? (1998:45) Hän esittää käänносmetodit (*translation methods*) seuraavan kaavion mukaisesti:

Kuvio 1. Newmarkin käänносmenetelmät suhteessa lähtö- ja kohdetekstiin

Edellä mainittujen käänносmetodien voisi nähdä koskevan globaaleja käänносstrategioita, sillä puhutaan suoranaisesti lähtö- ja kohdetekstin välisestä suhteesta. Lisäksi Newmark (1998:81-93) esittelee erikseen käänносmenetelmät (*translation procedures*), joiden käyttöä pohditaan virkkeen ja sitä pienempien kielen yksiköiden (*unit of language*) kohdalla. Seuraavaan taulukkoon on kerätty Newmarkin käänносmenetelmät selityksineen:

Taulukko 3. *Newmarkin käännösmenetelmät*

kirjaimellinen käännös (<i>literal translation</i>)	käännös, joka vastaa lähtötekstin yksikköä sekä semanttisesti että kieliopillisesti
lainaaminen (<i>transference</i>)	lähtötekstin sana siirretään kohdetekstiin, yleensä mm. nimet, maantieteelliset nimet, instituutioiden nimet, sanomalehtien nimet
luonnollistaminen (<i>naturalisation</i>)	lainasanan omaksuminen kohdekielen mukaiseen ääntämykseen tai morfologiaan
kulttuurinen ekvivalentti (<i>cultural equivalent</i>)	lähtötekstin kulttuurisidonnaisen sanan kääntäminen likimääräisesti vastaavalla kohdetekstin kulttuurisidonnaisella sanalla
funktionaalinen ekvivalentti (<i>functional equivalent</i>)	kohdetekstin kulttuurisidonnaisen sanan kääntäminen neutraalimmalla tai yleistävämällä ilmaisulla merkityksen täsmällistämiseksi (<i>deculturalisation</i>)
deskriptiivinen ekvivalentti (<i>descriptive equivalent</i>)	termin tai käsitteen kääntäminen kuvailemalla sitä
synonymia (<i>synonymy</i>)	likimääräinen ekvivalenssi, joka voidaan valita, kun yksi yhteen -ekvivalenssia ei ole ja sana ei merkityssisällöltään ole tärkeä
läpikäntäminen (<i>through-translation</i>)	tunnetaan lainana tai siirtona, esim. organisaatioiden nimet, joilla on vakiintuneet käännösvastineet

siirto tai transpositio (<i>shifts or transpositions</i>)	käännös, joka sisältää kieliopillisen muutoksen kohdetekstin yksikössä suhteessa lähtötekstiin, esim. yksikkö–monikko; furniture–des meubles
modulaatio (<i>modulation</i>)	Vinay & Darbelnetin pohjalta: variaatio näkökulman, perspektiivin tai ajatuskategorian suhteen, esim. antonymian käyttö
tunnustettu käännös (<i>recognised translation</i>)	institutionaalisten termien kääntämisessä käytetty virallisesti hyväksytty tai tunnettu käännös
<i>translation label</i>	väliaikainen käännös yleensä jollekin uudelle institutionaaliselle termille, käytetään välimerkkejä 'heritage language', language d'heritage
kompensaatio (<i>compensation</i>)	semanttisen poisjätön korvaaminen jossain muussa kohdassa tekstiä
komponenttien analyysi (<i>componential analysis</i>)	leksikaalisen yksikön jakaminen merkityskomponentteihin
supistaminen ja laajentaminen (<i>reduction and expansion</i>)	esim. <i>science linguistique-linguistics</i> (supistaminen)
parafraasi (<i>paraphrase</i>)	tekstin segmentin vahvistaminen tai selittäminen
muut menetelmät (<i>other procedures</i>)	Vinay & Darbelnet: 1) ekvivalenssi ja 2) adaptaatio
parit (<i>couplets</i>) kolmikot, nelikot...	strategioiden yhdistäminen, käytetään erityisesti kulttuurisidonnaisten sanojen kääntämisessä
muistiinpanot, lisäykset, selitykset (<i>notes, additions, glosses</i>)	

3.5.3. Chestermanin 30 kohdan luokittelu

Chesterman (1997:93-112) on tehnyt Vinay & Darbelnetin, Catfordin, Nidan, Malonen ja Leuven-Zwartin pohjalta oman luokittelunsa käännösstrategioille. Hän ei pyri tarkastelemaan käännöksiä yksityiskohtaisesti vaan esittelemään käännösstrategioita. Hän huomauttaa, että tämäntasoinen analyysi on melko pintapuolista, koska siinä esitellään ainoastaan lingvistiset työkalut mutta ei paneuduta siihen, miksi niitä käytetään tai mitä niiden käyttämisestä seuraa. Chesterman tekee luokittelun kolmeen pääluokkaan, jotka esitän kohta omina otsikkoinaan. Pääluokat ovat semanttinen, syntaktinen ja pragmaattinen. Kyseinen jako on mielestäni looginen, koska normaalisti kääntäjä työskenteleekin muutosten kanssa, jotka liittyvät käytössä oleviin sanoihin ja rakenteisiin, joissa kyseiset sanat esiintyvät, sekä tekstuaalisiin konteksteihin, joissa sanat esiintyvät. Kunkin pääluokkaan Chesterman listaa lisäksi kymmenen alaluokkaa. Hän huomauttaa myös, että luokat limittyvät toisiinsa jossain määrin ja eri luokkia edustavat strategiat esiintyvät usein yhdessä.

Pääosin syntaktiset

Ensisijaisesti manipuloidaan muotoa syntaktisilla muutoksilla

1. kirjaimellinen käännös (*literal translation*)

muodoltaan mahdollisimman lähellä lähtötekstiä, ja kuitenkin kieliopillisesti oikea käännös

2. laina, käännöslaina (*loan, calque*)

joko kohdetekstille vieraan termin tai laajemman lingvistisen rakenteen lainaaminen

3. sanaluokan muutos (*transposition*)

kaikki muutokset, jotka koskevat sanaluokan muuttamista

4. yksikön muutos (*unit shift*)

yksiköt ovat morfeemi, sana, lauseke, lause, virke, kappale

5. lausekkeen rakenteen muuttaminen (*phrase structure change*)

6. lauseen rakenteen muuttaminen (*clause structure change*)

7. virkkeen rakenteen muuttaminen (*structure change*)

yleensä tarkoittaa muutosta päälauseen suhteessa sivulauseisiin, esim. lauseenvastikkeen korvaaminen relatiivilauseerakenteella → yhdestä lauseesta tuleekin kaksi

8. koheesion muutos (*cohesion change*)

vaikuttaa tekstin sisäisiin referensseihin, ellipseihin, korvaamisiin (substitution), pronominalisaatioon tai toistoon

9. tason muutos (*level shift*)

tasoilla voidaan eri kielityypeistä riippuen ilmaista merkitystä; tasot ovat fonologinen, morfologinen, syntaktinen ja leksikaalinen

10. skeeman muutos (*scheme change*)

vaikuttaa sellaisiin retorisiin kaavoihin kuin parallelismi, toisto, allitteraatio, runomitta/rytmi

Pääosin semanttiset

Ensisijaisesti leksikaalista semantiikkaa koskevia muutoksia mutta myös lauseopillisia seikkoja kuten painottamista eli manipuloidaan merkityksiä

1. synonymia (*synonymy*)

liian toiston välttämiseksi kääntäjä voi valita ”ilmeisen” vaihtoehdon sijaan synonyymien tai lähes synonyymien käännettävissä olevalle asialle

2. antonymia (*antonymy*)

kääntäjä käyttää merkitykseltään vastakkaista sanaa, esim. include/exclude

3. hyponymia (*hyponomy*)

hyperonyymien ja hyponyymien välinen suhde on hierarkkinen alistussuhde, jota kääntäjä voi käyttää hyväkseen valitsemalla jonkin yläkäsitteen (hyperonyymien) sijasta alakäsitteen (hyponyymi) tai toisinpäin, esim. kukka/ruusu

4. konversio, näkökulman vaihto (*converses*)

vastakohtapareja, jotka ilmaisevat semanttisesti samaa asiaa vastakkaisesta näkökulmasta, esim. antaa-saada

5. abstraktion vaihtaminen (*abstraction change*)

konkreettinen termi vaihdetaan abstraktimpaan tai toisinpäin

6. distribuution muutos (*distribution change*)

semanttinen komponentti jaetaan useampaan (laajentaminen) tai harvempaan (supistuma) kohtaan

7. painotuksen muutos (*emphasis change*)

lisää, vähentää tai muuttaa tekstin temaattista fokusta tai painotusta verrattuna alkuperäiseen

8. parafraasi (*paraphrase*)

esimerkiksi leksikaalisten elementtien sivuuttaminen, mikä johtaa kohdetekstiin, jota voisi luonnehtia vapaaksi tai likimääräiseksi käännökseksi

9. troopin muutos (*trope change*)

kielikuvan tai metaforan korvaaminen termillä tai ilmaisulla, joka osoittaa samanlaisuutta, esim. vetää nenästä – pull someone's leg

10. Muut semanttiset muutokset (*other semantic changes*)

Pääosin pragmaattiset

Ensisijaisesti käänносstrategioita, jotka liittyvät siihen informaatioon, mitä kääntäjä tuottaa kohdetekstiin eli manipuloidaan viestiä itseään

1. kulttuurin suodattuminen (*cultural filtering*)

kotouttamisen tai kohdetekstin kulttuurikeskeisen kääntämisen (globaali) konkreettinen realisoituminen, jota käytetään usein kulttuurisidonnaisia sanoja eli reaalioita käännettäessä

2. eksplisiittisyyden muutos (*explicitness change*)

kohdetekstistä tehdään joko enemmän (eksplisiittistäminen) tai vähemmän (implisiittistäminen) eksplisiittinen lisäämällä tai poistamalla tietoa, joka periaatteessa olisi lähtötekstistä pääteltävissä

3. informaation muutos (*information change*)

tietoa, joka ei ole lähtötekstissä implisiittistä, joka joko lisätään tai poistetaan

4. interpersoonallinen muutos (*interpersonal change*)

vaikuttaa koko tekstin tyyliin tehden muutoksia esimerkiksi muodollisuuden tai teknillisyyden tasoon

5. puheaktin muutos (*illocutionary change*)

muutos, joka voi olla esimerkiksi verbin moduksen vaihtaminen (indikatiivi → imperatiivi)

6. koherenssin muutos (*coherence change*)

kts. koheesion muutos, jonka kanssa tämä on samankaltainen; koskee koko tekstuaalista tasoa eikä vain yksittäisiä mikrotason muutoksia

7. osittainen käänös (*partial translation*)

sellaiset ilmiöt kuin tiivistelmäkäänös sekä runouden ja laulutekstien kääntäminen, joita käännettäessä lähtötekstille ei tarvitse olla kovin uskollinen tai täsmällinen

8. näkyvyyden muutos (*visibility change*)

muutos, joka vaikuttaa joko tekstin kirjoittajan tai kääntäjän ”näkymiseen”

9. uudelleen muokkaaminen (*transediting*)

tiedon uudelleenjärjestämistä, uudelleen sanoittamista tai muita muutoksia, joita kääntäjä tekee, kun alkuperäisteksti kaipaa laajempaa muokkaamista

10. Muut pragmaattiset muutokset (*other pragmatic change*)

Chestermanin luokittelu on todella yksityiskohtainen, minkä ansiosta kyseistä luokittelua apuna käyttäen voisi käännöksiä tutkia hyvin tarkasti. Kolmenkymmenen alakohdan luokittelujärjestelmä tekisi tutkimuksesta kuitenkin liian pirstaleisen, minkä takia en halua käyttää luokittelua sellaisenaan. Chestermanin luokittelussa kolmas pääluokka eli pragmaattiset muutokset ovat pääosin globaalien käänösstrategian valintaan liittyviä vaihtoehtoja, minkä takia kokonaisuudessaan luokittelu jäisi varmasti epäloogiseksi, jos kyseisen luokan vain pyyhkäisisi pois koko paikallisten strategioiden analyysistä. Oletettavaa on, että Chesterman on tarkoittanut luokittelunsa nimenomaan kokonaisuudeksi. Chesterman on kuitenkin tehnyt niin perusteellisen työn käänösstrategioiden parissa, että olisi suoranaista haaskausta olla käyttämättä omassa luokittelussani hänen termejään sekä niiden sisältöjä.

3.5.4. Leppihalmeen reaaliota koskeva luokittelu

Leppihalme (2001:141-145) esittelee seitsemän käänösstrategiaa reaaliolle:

Taulukko 4. *Leppihalmeen reaalioiden käänösstrategiat taulukkoon koottuna*

<p>suora siirto (<i>direct transfer</i>)</p>	<p>lähtötekstin sana otetaan kohdetekstiin joko sellaisenaan tai siihen tehdään kirjoitusasua tai ääntämistä koskevia muutoksia tai esimerkiksi kursiivia käyttämällä osoitetaan sen vieras alkuperä</p> <p>esim. sauna-sana, joka on otettu suomesta englanninkieleen sellaisenaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • vieraannuttavaa
<p>laina (<i>calque</i> tai <i>loan translation</i>)</p>	<p>kaikki lähtötekstin sanan tai lauseen elementit otetaan kirjaimellisesti kohdekieleen, esimerkiksi sen takia, että kohdekieleessä ei ole olemassakaan sisältöä kyseessä olevalle asialle</p> <p>esim. ginger beer – inkivääriolut</p>

kulttuurinen adaptaatio (<i>cultural adaptation</i>)	<p>reaalian konnotaatiot ja assosiaatiot tuodaan esille käyttämällä kohdekielistä funktionaalista ekvivalenttia</p> <ul style="list-style-type: none"> • kotouttavaa
yläkäsitteen käyttö (<i>superordinate term</i>)	<p>johtaa vähemmin spesifiin ja yksityiskohtaiseen informaatioon mutta saattaa olla esimerkiksi tarpeen, kun lähtökulttuurin jokin distinktio ei toteudu vastaavalla tavalla kohdekulttuurissa</p> <p>esim. patiinit – shoes</p>
eksplisiittistäminen (<i>explicitation</i>)	<p>muutoksia, joita tehdään, jotta viestin merkitys selvenisi vastaanottajalle</p> <p>esim. the Great War – ensimmäinen maailmansota, Victoria – Victorian asema</p>
lisäys (<i>addition</i>)	<p>tekstin ulkopuolelle sijoitetut lisäinformaatiota tarjoavat kääntäjän huomautukset, esipuheet, sanastot, jälkihuomautukset/loppusanat</p>
poisto (<i>omission</i>)	<p>voidaan käyttää esimerkiksi vaikean reaalian kohdalla, jos niiden mukana olematta oleminen ei häiritse informaatiota</p> <p>esim. Oli pakko jäädä rakotulille yöksi – Bisognava accamparsi (it was necessary to camp out)</p>

Kuten Leppihalme (2001:143) itsekin sanoo, eksplisiittistämisen ja lisäyksen välinen sisällöllinen raja on hämärä. Hän tekee näiden kahden välille erottelun siten, että lisäys on tekstin ulkopuolelle tuleva elementti, kun taas eksplisiittistäminen voidaan nähdä tekstiin upotettuna lisätietona, jonka käyttämisellä on riski pidentää tekstiä. Toinen yksityiskohtaisempi huomio, joka Leppihalmeen

luokittelusta voidaan tehdä, on se, että hän ei erittele käsitteiden välisiä suhteita (hyponymia) koskevia muutoksia. Leppihalme huomauttaa, että kyseinen strategia aiheuttaa kohdetekstissä ”läätistymistä”, mutta hän antaa ymmärtää, että strategia on vaihtoehto silloin, kun kohdekulttuurissa ei tunneta lähtökielen esiintuomia distinktioita. Chesterman (kts. edellinen kappale) sen sijaan mainitsee käsitteiden välisten suhteiden kanssa toimimisesta myös vaihtoehdon, jossa yläkäsite voidaan korvata alakäsitteellä.

Leppihalmeen luokittelu on tehty reaalioiden kääntämistä ajatellen, mistä johtunee, että luokittelu ei ole kovin yksityiskohtainen eikä siinä oteta huomioon sinänsä esimerkiksi syntaktisia muutoksia. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tarkastellakaan reaaliota, on Leppihalmeen luokittelu kuitenkin hyvä perusta tutkimukselle. Se on tarpeeksi yksityiskohtainen, koska esimerkiksi laina ja suora käännös ovat erillisiä tarkastelunkohteita, mutta siinä ei ole varsinaisesti irrelevantteja menetelmiä, jotka pitäisi jättää tutkimuksesta pois. Näin käy vaikkapa Newmarkin luokittelussa, jossa esimerkiksi lainan lisäksi eritellään menetelmä, jossa lainattuun sanaan on käännettäessä tehty kieliopillisia muutoksia.

3.6. Yhteenveto luokitteluista ja oma luokittelu

Esitellyissä käännösstrategioiden luokitteluissa osa tutkijoista esittelee selvät jaotteluperusteet menetelmilleen. Nidalla (1974) jako on semanttisia ja rakenteellisia muutoksia koskevien menetelmien välinen ja Chestermanilla (1997) semanttisten, syntaktisten ja pragmaattisten muutosten tekemistä koskeva. Newmark (1998) ja Leppihalme (2001) eivät ole tehneet varsinaisia luokitteluja käännösstrategioista, vaan he esittelevät näkemystensä mukaiset käännösmenetelmät etsimättä niiden väliltä eroja tai yhtäläisyyksiä. Tämän tutkielman kannalta ei ole niinkään olennaista kiinnittää huomiota luokittelujen välisiin periaatteisiin vaan pikemminkin siihen, minkälaisia tutkijoiden esittämät menetelmät ovat suhteessa globaaliin vieraannuttamisen ja kotouttamisen strategiaan.

Analyysia varten ei ole tarpeen vertailla keskenään erilaisten luokitteluiden menetelmiä mutta ei voida myöskään jättää huomiotta sitä, että jotkin olivat kaikkien tutkijoiden mainitsemia, ja jonkin toisen strategian oli maininnut vain yksi tutkija. Luonnollisesti niillä tutkijoilla (Chesterman ja Newmark), joiden luokittelu on tehty yksityiskohtaisesti, ilmenee enemmän termejä, joita käyttävät vain he. Menetelmien välistä vertailua vaikeuttaa myös tietty terminologinen epäloogisuus, joka syntyy siitä, kun tutkijat lähestyvät samaa ilmiötä eri näkökulmista ja nimittävät periaatteessa samaa asiaa eri tavoin.

Tässä tutkimuksessa tehtävän analyysin kannalta mielekkäänä voidaan pitää sitä, että luotavaan taksonomiaan otetaan mukaan joitakin menetelmiä, jotka on helppo sijoittaa suhteessa vieraannuttamiseen ja kotouttamiseen, ja toisaalta termejä, jotka sijoittuvat näiden välimaastoon. Laina ja kirjaimellinen käänнос ovat käänносstrategioita, jotka on luonnollista ottaa mukaan tutkimukseen, koska oletettavasti niitä esiintyy aineistossa runsaasti. Oletamus johtuu siitä, että Kelan teksteissä esiintyy laitoksen itsensä käyttöön ottamia käsitteitä, joiden venäjäntäminen on vähintäänkin haasteellista kääntäjälle, koska käänноksen kohdeyleisön kulttuurinen taustatieto Kelan järjestelmästä ei oletettavasti vastaa lähtökielisen tekstin lukijan taustatietoa. Merkityksen laajuuden muuttaminen valittiin tutkimukseen, koska se sopii hyvin luokittelun keskivaiheille ja koska oletettavasti sitä Kelan esitteiden kääntäjä on käyttänyt. Tutkimukseen oli tarkoitus ottaa mukaan omana menetelmänään hyponymia, mutta koska aineistoa analysoitaessa tuli ilmi, että hyponymiaksi luokiteltavia menetelmiä ei Kelan etuusesitteitä käännettäessä ole käytetty lähes ollenkaan, valittiin hyponymia merkityksen laajuuden muuttamiseen sisältyväksi menetelmäksi. Parafraasi, kulttuurinen adaptaatio ja poisto taas ovat menetelmiä, joita etuusesitteissä ei välttämättä liene erityisen paljon, sillä etuusesitteiden funktio on nimenomaan informatiivinen. Kyseiset menetelmät muodostavat kuitenkin luokittelun toisen ääripään, joten ne ovat tutkimuksen globaalien näkökulman takia tärkeitä. Parafraaseja tutkittavissa teksteissä voisi olettaa olevan samasta syystä kuin lainoja tai kirjaimellisesti käännettyjä käsitteitä, eli koska aihepiiri lienee venäjänkielisille Kelan asiakkaille vieras. Oletettavasti kulttuurista adaptaatiota ei ole käytetty käänносmenetelmänä kovin paljon, sillä etuusesitteiden kieli on pikemminkin merkityksen kuin muodon varassa kulkevaa. Sen vuoksi esimerkiksi sananlaskuja esitteissä tuskin on ollenkaan. Merkityksen varaan rakennettu (vrt. muodon varaan rakennettu) teksti ei vaadi kääntäjältä samanlaisia hienouksia kuin reaaliota ja muita tekstin komponentteja, jotka mahdollisesti vaatisivat kulttuurista adaptaatiota, sisältävä käännettävä teksti.

Tätä tutkimusta varten tehdyssä luokittelussa ei oteta huomioon joidenkin tutkijoiden mukaan ottamia käänносmenetelmiä, jotka sisältävät esimerkiksi kieliopillisten muutosten tekemisen. Tämä johtuu siitä, että kielten rakenteet ovat keskenään niin erilaisia, että kieliopillisen rakenteen, kuten kielioppiluokan, muuttaminen harvemmin on kääntäjän tietoinen ratkaisu. Lähtö- ja kohdekielen erilaiset kielioppisäännöt ja kielen rakenne saavat usein aikaan tilanteen, jossa kielioppiluokan muuttaminen on välttämätöntä, esimerkiksi venäjä-suomi-kieliparista: *Помоги мне* → *Auta minua* (*Auta-minulle*). Pikemminkin näen asian niin, että käännettäessä tehtävät kieliopilliset muutokset johtuvat siitä, että kohdekieli asettaa kääntäjälle tietynlaiset raamit, joihin käänноksen on

mahduttava. Kirjaimellista käännöstä lukuun ottamatta tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena olevat käännösmenetelmät voitaisiin sijoittaa jonnekin muodon ja merkityksen varaan tehtävien muutosten välimaastoon.

Taulukko 5. *Oma luokittelu etuusesitteissä käytetyille käännösstrategioille*

Paikallinen strategia	Suhde globaaleihin strategioihin
1. laina lähtötekstin sana otetaan kohdetekstiin sellaisenaan	vieraannuttaminen
2. kirjaimellinen käännös käännös, joka vastaa lähtötekstin yksikköä sekä semanttisesti että kieliopillisesti	↑
3. synonymia likimääräinen ekvivalenssi, joka voidaan valita mahdolliselle käännösvastineelle, kun yksi yhteen -ekvivalenssia ei ole ja sana ei merkityssisällöltään ole tärkeä tai jos halutaan välttää toistoa	↑
4. merkityksen laajuuden muuttaminen semanttinen komponentti jaetaan useampaan (laajentaminen) tai harvempaan (supistaminen) kohtaan sisältää hyponymian, jossa kääntäjä voi käyttää hierarkkista alisteisuussuhdetta hyväkseen valitsemalla jonkin yläkäsitteen (hyperonyymin) sijasta alakäsitteen (hyponyymi) tai toisinpäin	↑
5. parafraasi tai eksplisiittistäminen lähtötekstin elementin selittäminen siten, että (epäselvä) merkitys tulee välitettyä kohdeyleisölle	↑
6. kulttuurinen adaptaatio lähtötekstin tilanne korvataan kohdekulttuurille tutulla, samantyyppisellä tai samanarvoisella tilanteella kuin alkuperäisellä tilanteella on ollut lähtötekstin lukijoille	↑
7. poisto lähtötekstin elementti jätetään kohdetekstistä kokonaan pois	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑

4. ANALYYSI

4.1. Aineiston esittely

Käännöksissä on oletettavasti käytetty esiteteksteissä varsin yleisesti käytössä olevaa mustanvaihtoa, mikä tarkoittaa sitä, että esitteen tekstikenttiin on varattu saman verran tilaa käännökselle, kuin mitä alkuperäisen tekstin tekemistä varten on ollut käytettävissä. Sivumäärät ovat samat alkutekstien ja käännösten välillä, mutta sanamäärissä on suurelta tuntuvia heittoja, jotka selittyvät kielten rakenteellisilla eroilla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että käännökset ovat melko lailla samanpituisia kuin lähtötekstit.

Jonkin tekstipohjan mukaan oletettavasti tehdyistä etuusesitteistä löytyi yhteisiä tekstiosioita. Kussakin esitteessä esimerkiksi mainitaan alkuosan sisällysluettelon ja johdannon jälkeen, että esitteet on kirjoitettu yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa. Venäjännöksistä tämä puuttuu kokonaan. Yhteistä tietoa ovat myös etuuksien hakemista ja maksamista käsittelevät osiot, Kelan palveluista ja yhteystiedoista kertovat osiot sekä kunkin esitteen viimeisellä sivulla oleva lista etuusesitteistä ja niiden sisällöistä. Nämä osiot ovat hyvin samankaltaiset tai kokonaan samanlaiset, mutta ne on valittu silti tutkimukseen mukaan, koska ne edustavat kunkin kyseessä olevan esitteen tekstiä omana kokonaisuutenaan.

Venäjänkielisessä Terveys ja kuntoutus -esitteessä on erikoisia lisäyksiä, joita ei lähtötekstissä ole ollenkaan. Havaitsin samaisessa käännöksessä myös erikoisia laajempien tekstielementtien poistoja, joita ei voi mielestäni perustella. Edellä mainitut aiheuttavat lähtötekstille ja käännökselle sisällöllisiä ristiriitoja. Seuraavassa esimerkissä havainnollistetaan, miten likimääräiseen käännökseen pyrittäessä onkin tapahtunut poisto ja tekstielementin korvaaminen sanalla, jonka sisältö ei vastaa alkutekstin sisältöä. Samassa esimerkissä näkyy kieliopillinen interferentio, kun lähtökielinen ilmaisu on puskenut käännökseen.

Esimerkki 1.

Saat korvauksen usein jo taksissa, kun näytät Kela-kortin.

В некоторых случаях вы можете получить компенсацию уже в такси при предъявлении карточки Kela.

Venäjän kielessä *уже в такси* kuulostaa oudolta ainakin esimerkin kontekstissa. Paremmin kävisi *еще в такси*, mutta autenttisin rakenne olisi kenties *прямо в такси*. Kieliopillisen interferention kaltaiset ongelmat lähtö- ja tulotekstin välillä vaikuttavat käännöksen laatuun siten, että nousee esiin kysymys, onko tekstin kääntänyt henkilö tai ryhmä kääntämisen ammattilaisia tai venäjän kielen erikoisasantuntijoita.

4.2. Käännösmenetelmät Kelan etuusesitteissä

Tutkimus toteutettiin siten, että lähtöteksti ja kohdeteksti asetettiin rinnakkain, minkä jälkeen niitä alettiin käydä läpi menetelmien käyttöä tarkastellen. Tapausten tarkastelussa käytettiin kappaleessa 3.6. esiteltyä omaa, tätä tutkimusta varten koottua luokittelua käännösmenetelmistä sekä niiden suhteesta vieraannuttamisen ja kotouttamisen käsitteisiin. Analyysin alkuvaiheessa huomattiin vielä puutteita omassa luokittelussa, joten menetelmien valinta otettiin uudelleen harkintaan. Sen tuloksena päätettiin yhdistää hyponymia ja hyperonymia merkityksen laajuuden muuttamisen alaisuuteen sekä otettiin tyystin pois yhdistelmä, koska pääosin käännettäessä käytetyt menetelmät pystyttiin luokitteluun omiksi menetelmikseen. Toki esimerkiksi merkityksen laajuuden muuttaminen laajemmaksi usein vaikutti myös parafrasilta. Yksittäisissä tapauksissa yhdistelmiä ei kuitenkaan ollut niin merkittävää määrää, että niillä olisi nähty tämän tutkimuksen kannalta olevan väliä.

Tässä kappaleessa on taulukoitu kaikkien käytettyjen menetelmien todelliset määrät. Kun kunkin yksittäisen menetelmän käyttöä esitellään analyysin myöhemmässä osiossa, on tiedot koottu taulukoihin, joissa tapausten määrät esitetään suhteutettuna tekstien pituuksiin. Tämä mahdollistaa, että käännöksiä voidaan tarvittaessa vertailla keskenään. Tapausten suhteellinen määrä on laskettu seuraavan kaavan mukaisesti:

$$(\text{tapausten määrä/tekstin pituus}) * 1000$$

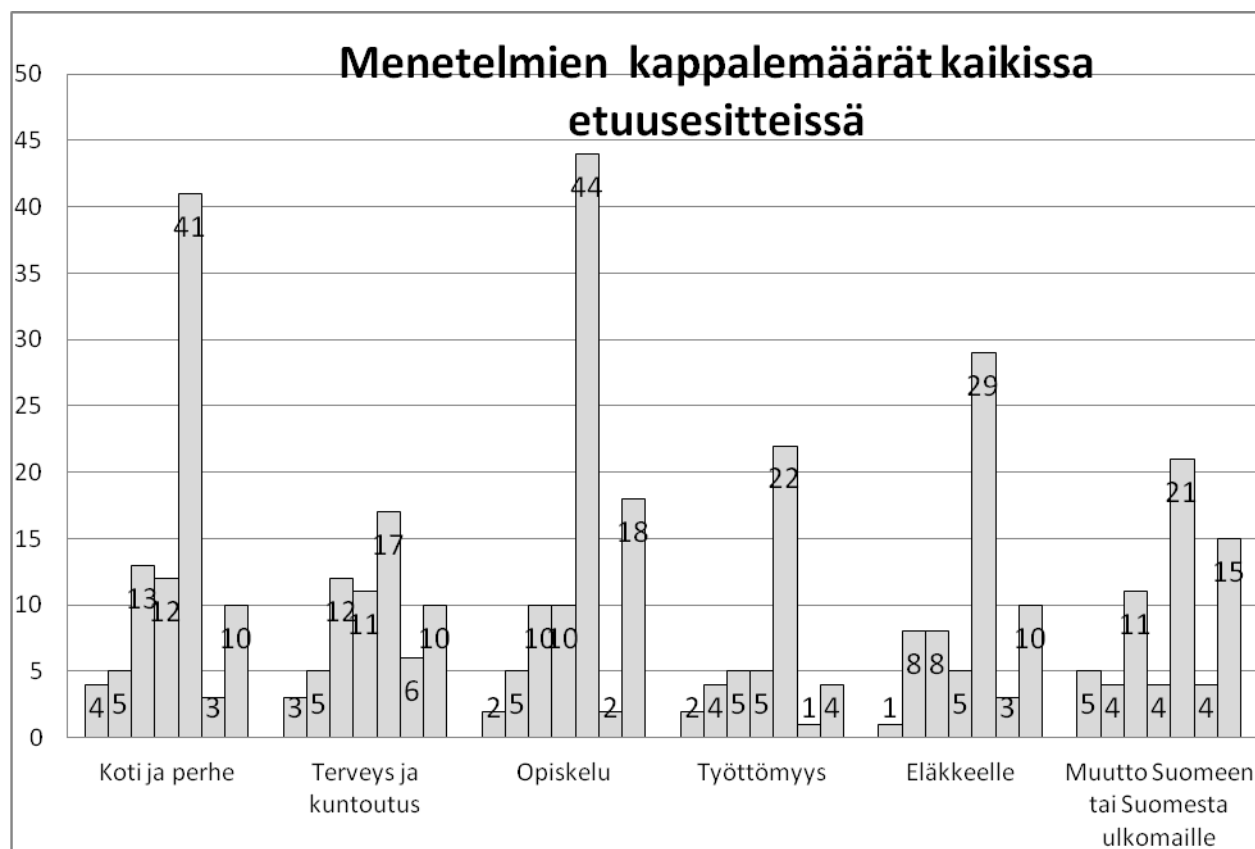
Yllä olevan kaavan käyttö tapausten määrien tarkasteluissa saa aikaan siis sen, että tekstien vaihtelevat pituudet otetaan huomioon. Kyseisen kaavan mukaan lasketuista suhteellisista määristä tulee myös selvemmin irti menetelmien esiintymistiheys kussakin esitteessä. Suhteellisen laskukaavan avulla saadut tulokset esitetään kahden desimaalin tarkkuudella, koska se on riittävän tarkka tekemään eroja lukujen välille.

Esimerkiksi lainaa on käytetty kahdesti sekä opiskelua että työttömyyttä koskevassa esitteessä, mutta koska opiskeluesitteessä on 3589 sanaa ja työttömyysesitteessä 2437 sanaa, esiintyy lainaa enemmän suhteessa tekstin määrään työttömyysesitteessä. Tämä voidaan vielä osoittaa kaavan avulla seuraavasti:

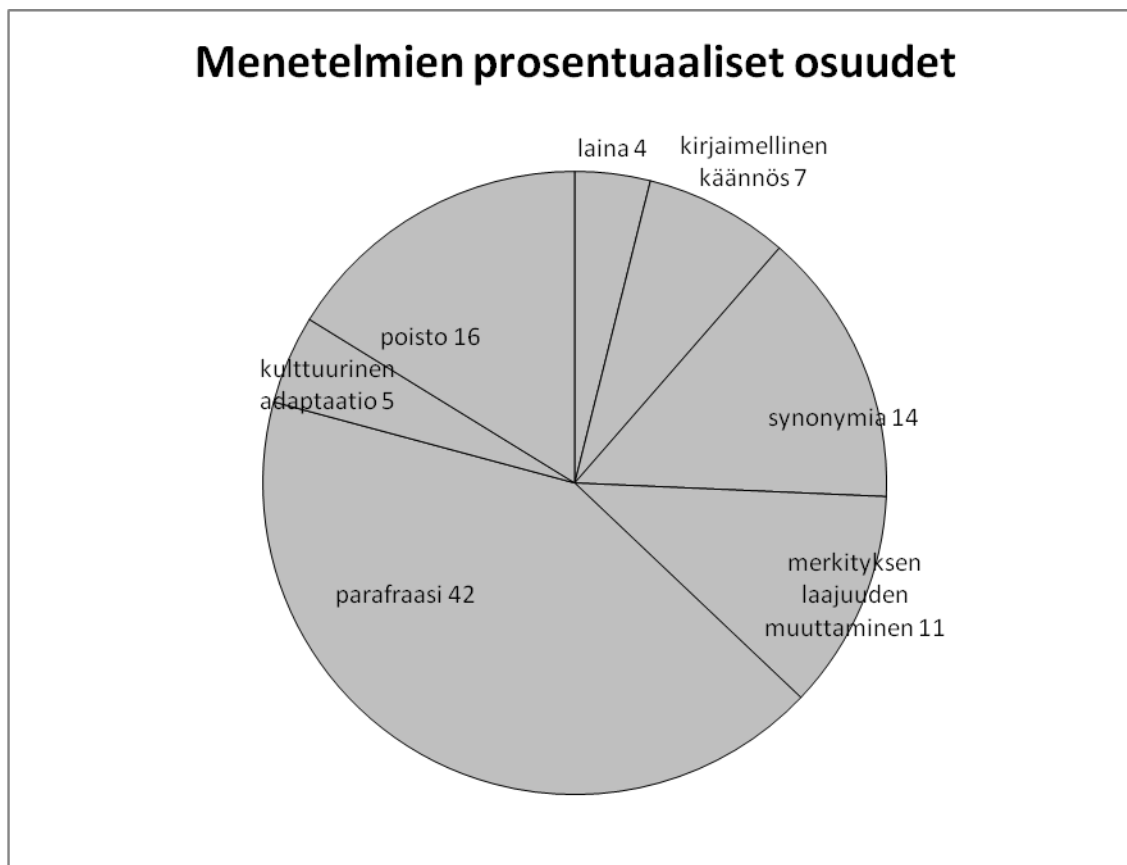
opiskeluesite	$(2/3589)*1000$	esiintymistiheys	0,56
työttömyysesite	$(2/2437)*1000$	esiintymistiheys	0,82

Aineistosta havaittiin yhteensä 414 luokittelun puitteisiin sopivaa tapausta eli paikallista käännosmenetelmää. Seuraavassa taulukossa esitetään ensin kaikkien menetelmien todelliset esiintymismäärät esitekohtaisesti. Näin voidaan tarkastella käännosmenetelmien esiintymien kappalemääriä sekä kutakin esitettä kokonaisuutena. Käännosmenetelmien kappalemäärät esiintyvät taulukoiden pylväissä seuraavassa järjestyksessä vasemmalta lukien: laina, kirjaimellinen käänнос, synonymia, merkityksen laajuuden muuttaminen, parafrasi, kulttuurinen adaptaatio ja poisto. Jälkimmäisessä taulukossa esitetään yhteenveto kaikkien käytettyjen menetelmien määrien prosentuaalisesta suhteesta toisiinsa.

Kuvio 2. Käännosmenetelmien kappalemäärät kaikissa etuusesitteissä

Kuvio 3. Menetelmien prosentuaaliset osuudet

Suurin huomio kiinnittyy jokaisessa esitteessä olevaan parafraasien suureen määrään suhteessa muihin menetelmiin. Tämä kumoo aiemmin esitetyn oletuksen siitä, että kyseistä menetelmää ei olisi käytetty erityisen paljon. Silmiinpistävää on myös, että lainoja ja kirjaimellisia käännöksiä on oletettua vähemmän. Parafraasien sekä lainojen ja kirjaimellisten käännösten määrät vaikuttaisivat korreloivan keskenään siten, että etuusesitteiden käännöksissä ei ole välttämättä ollut edes mahdollista käyttää suoria lainoja tai kirjaimellisia käännöksiäkään, sillä esitteissä esiintyvät käsitteet ja termit eivät sisällä sinänsä varsinaista informaatiota. Tästä syystä lähdekielisiä ilmaisuja on ollut suorastaan välttämätöntä avata kohdekielisille käyttäjille parafraasien ja eksplisiittistävien käännösmenetelmien avulla, jotta informaatio olisi ymmärrettävissä.

Tässä työssä synonymialla, hyponymialla ja hyperonymialla ei ole termien perinteisiä merkityssisältöjä. Yleensä kyseisiä termejä käytetäänkin yksikielisissä tutkimuksissa. Esimerkiksi synonymian käsite on monimutkainen, koska sitä voidaan käyttää tarkoittamaan absoluuttista synonymiaa tai lähisynonymiaa. Tämän tutkimuksen kannalta edellä mainitulla ei ole merkitystä, koska huomio ei kiinnity synonymian laatuun, vaan siihen, esiintyykö sitä ylipäätään. Lähtökohtana

on, että jos kääntäjä on käyttänyt synonyymia käännösmenetelmänä, puhutaan parhaimman tai ensisijaisimman käännösvastineen synonyymien käyttämisestä. Hyponyymien ja hyperonymian kohdalla tilanne on sama eli etsitään kääntäjän käyttämiä parhaan mahdollisen käännösvastineen ala- tai yläkäsitteitä.

Poistoja on myös käytetty enemmän kuin olisi saattanut kuvitella, mikä on yllättävää ottaen huomioon sen, että etuusesitteiden funktio tosiaankin on antaa tietoa. Tämän käyttötarkoituksen vuoksi on sängen outoa, että poistoja on ylipäättään tehty. Kulttuurisen adaptaation vähäistä määrää voidaan selittää sillä, että lähtöteksti ei sisällä esimerkiksi reaalioiden kaltaisia kulttuurisesti sidonnaisia elementtejä, joiden kääntämisen kohdalla adaptaatiota on luontevaa käyttää.

Huomionarvoista aineistossa on myös, että menetelmiä ei ole käytetty johdonmukaisesti eri esitteiden välillä, vaikka kyseessä olisi sama käsite. Yhdenmukaistamaton terminologia häiritsee tekstin lukemista ja ymmärtämistä. Esimerkkinä tästä on lapsilisä-sana, joka on käännetty etuusesitteissä seuraavilla tavoin:

Esimerkki 2.

Kela maksaa jokaisesta lapsesta lapsilisää ---

За каждого ребёнка Kela выплачивает надбавку за ребенка ---

Lapsilisä

Надбавка на ребёнка

Näitä ovat esimerkiksi lapsilisä ---

Таковыми являются, например, надбавка на детей ---

EU-maista tai ETA-maista tai Sveitsistä tulevien työntekijöiden perheenjäsenet voivat saada sairaanhoitoa, lapsilisää ---

Члены семей сотрудников, прибывающих из стран ЕС, ЕЭЗ или Швейцарии, могут получить услуги здравоохранения, пособие на ребёнка ---

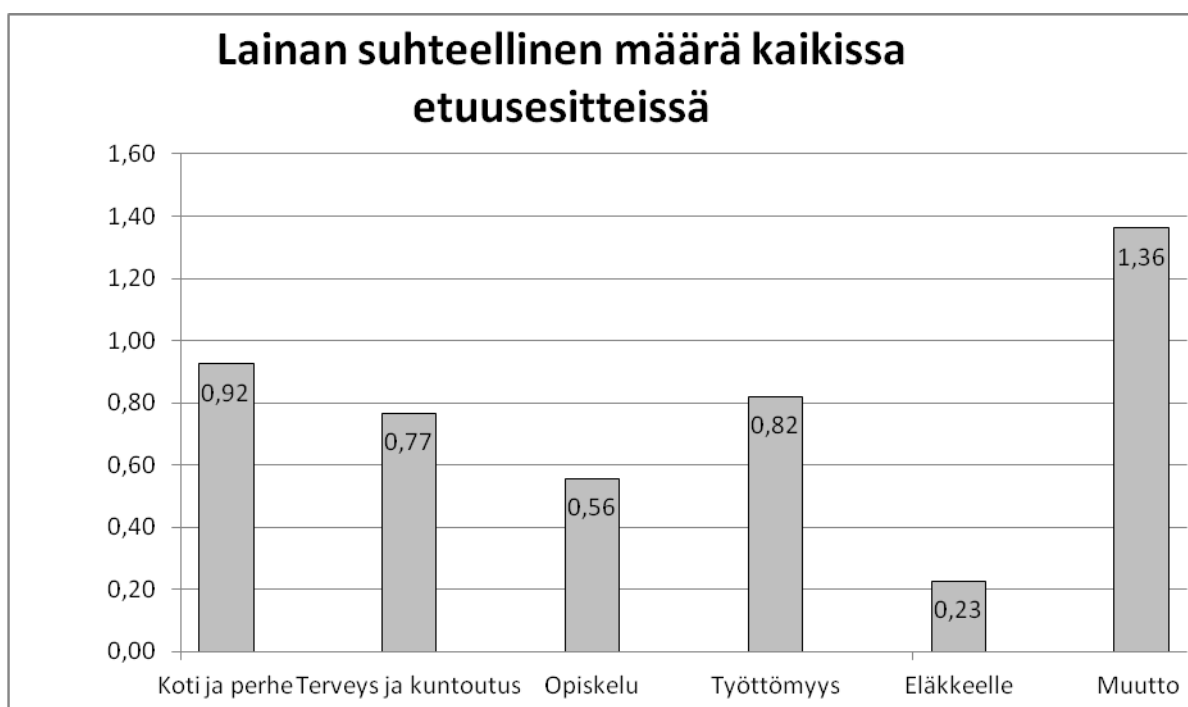
Niitä ovat esimerkiksi lapsilisä, äitiysavustus---

Таковыми являются обычно пособие на детей, пособие по беременности и родам ---

Edellä esitetyn valossa voidaan olettaa, että kääntäjiä olisi ollut useita, mikä ei sinänsä ole huono asia. Esitteissä esiintyneitä termejä ei ole kuitenkaan yhdenmukaistettu, mikä kenties hankaloittaa niiden käyttöä. Jos ajatellaan esitteiden teemoja ja käyttäjiä, voitaisiin kuvitella esimerkiksi maahanmuuttajan lukevan sekä muuttoa, opiskelua, työttömyyttä että kotia ja perhettä koskevia etuusesitteitä. Mistä suomen kieltä ja suomalaista sosiaalihuoltoa tuntematon henkilö voisi arvata, että *надбавка на ребёнка* ja *пособие на детей* tarkoittavatkin samaa asiaa?

4.2.1. Laina

Kuvio 4. Lainan suhteelliset määrät eri etuusesitteissä

Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, on lainoja käytetty suhteellisen vähän etuusesitteitä käännettäessä. Kaikissa etuusesitteissä käytetyistä 414 tapauksesta laina edustaa 17 käyttökerrallaan vain neljää prosenttia. Menetelmää on käytetty pääasiallisesti sellaisten tekstielementtien kääntämisessä, joiden kohdalla sen voisi sanoa olevan lähes välttämätöntä. Lainan käytön vähäisyyttä voidaan selittää yleisellä tasolla sillä, että Venäjän terveys- ja sosiaalihuolto poikkeaa suomalaisesta kovin rakenteeltaan ja toiminnaltaan. Tämän vuoksi ei voidakaan olettaa, että venäläisestä järjestelmästä löytyisi lainattavaksi kelpaavia elementtejä. Lisäksi pitää ottaa huomioon, että Kela on vain yksittäinen suomalainen sosiaalialan toimija, jolla on sen omaa palvelua ja toimintaa edistävä jargoninsa.

Esimerkiksi *Kelan* ja *Melan* kaltaisten yksittäisten, merkityksellisistä sanoista muodostettujen lyhenteiden kääntäminen olisi absurdia, joten ne on otettu tekstiin sellaisenaan. Joissakin tällaisissa tapauksissa lyhenteen lainaamisen lisäksi kääntäjä on käyttänyt joko (enemmän tai vähemmän) kirjaimellista käännöstä, jolloin hän on kääntänyt jokaisen lyhenteen sisältävän sanan erikseen tai parafrasilla, eli liittänyt lyhenteen eteen tai perään muutaman sanan lisäselvityksen lyhenteen sisällöstä. Seuraavassa esimerkissä lainalle esitetään kaksi erilaista saman lauseen sisällä olevaa menetelmää. Kääntäjä on kääntänyt *henkilötunnuksen* parafrasoin avulla ja lainannut lähdetekstin alkuperäisen käsitteen sulkeisiin parafrasoin perään. *Kela-kortin* puolestaan on käännetty lainaamalla suoraan lyhenne Kela mutta kääntämällä kortti-sana. Yhdyssanan pääsanana on kortti, ja Kela-sana on sen määriteosa. Mikäli Kela-sana olisi kirjoitettu auki ja käännetty, olisi huomio kiinnittynyt käännöksessä epäolennaiseen.

Esimerkki 3.

Lapsi saa henkilötunnuksen sekä nimenannon jälkeen Kela-kortin eli sairausvakuutuskortin.

После присвоения личного идентификационного кода (henkilötunnus) и имени ребёнок получает карточку Kela, т.е. карточку медицинского страхования.

Lyhenteiden kääntämisessä ei ole noudatettu johdonmukaisesti mitään tiettyä käytäntöä, mikä selittyy ainakin osittain sillä, että lyhenteet esiintyvät tekstissä erilaisissa konteksteissa. Seuraava esimerkki osoittaa kontekstin merkityksen käännösmenetelmän valinnalle. Edellisessä esimerkissä Kela-sanaa ei ole käännetty, mutta tässä esimerkissä se on avattu ja käännetty kirjaimellisesti ja lainattu sulkeisiin. Kontekstin merkityksellä ei kuitenkaan voida selittää aukottomasti sitä, miksi samojen termien kohdalla ei ole noudatettu yhdenmukaista tapaa kääntää.

Esimerkki 4.

Tässä esitteessä kerrotaan, millä ehdoilla voit saada Kelan etuuksia, kun muutat Suomeen.

В этой брошюре рассказывается о том, на каких условиях Вы можете получить льготы, предоставляемые Ведомством по народным пенсиям (KELA), при переезде в Финляндию.

Toinen esimerkki lyhenteiden lisäksi lainan käytön välttämättömyydestä käännösmenetelmänä on Kelan teksteissä esiintyvät erinimiset lomakkeet, joista puhuttaessa lomake-sana on käännetty mutta lomakkeen varsinainen nimi on lainattu kohdetekstiin sellaisenaan. Lomakkeen nimi on esimerkin lauseessa SA1, joten on loogista, että kyseistä tekstielementtiä käännettäessä on noudatettu samaa ohjeistusta kuin nimien kääntämisen kohdalla yleensäkin eli niitä ei käännetä lainkaan.

Esimerkki 5.

Sotilasavustusta voit hakea lomakkeella SA1.

Заявление о выплате пособия для военнослужащего вы можете подать на бланке SA1.

Edellä on esitetty, että lainaa on käytetty pääosin sellaisten tekstielementtien kääntämiseen, joissa se on ollut välttämätöntä. Seuraava esimerkki paluumuuttaja-sanan kääntämisestä kuitenkin kertoo, että lainaa on myös käytetty ilman pätevää perustetta.

Esimerkki 6.

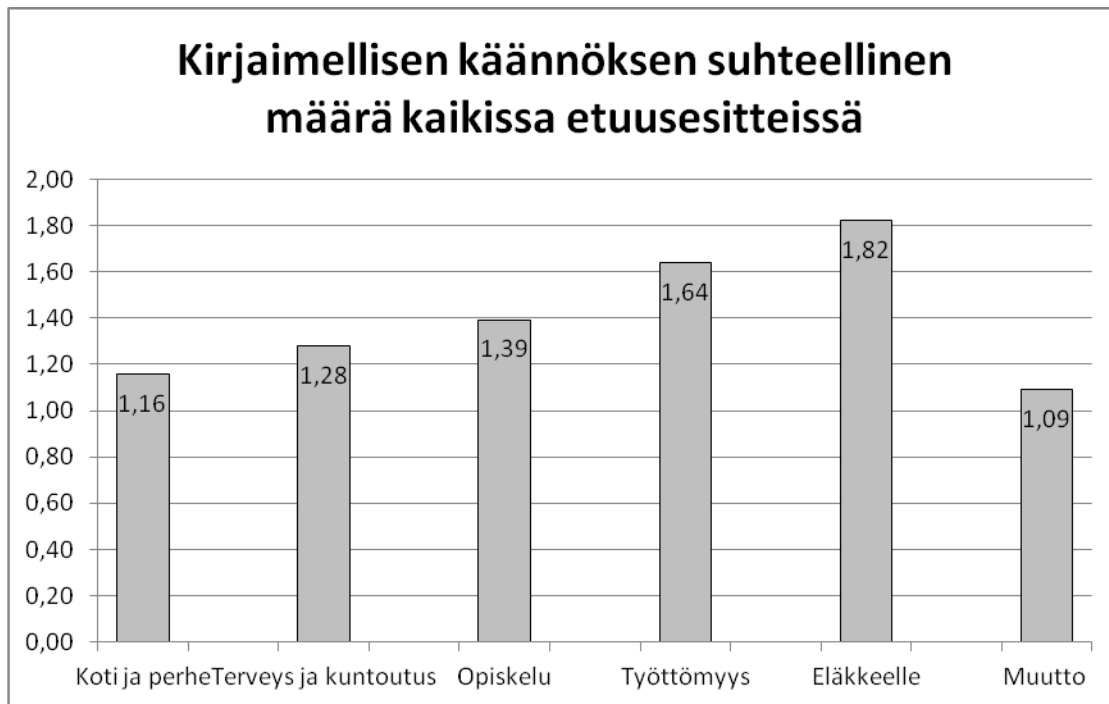
Olet paluumuuttaja eli palaat ulkomailta takaisin Suomeen asumaan.

Вы реэмигрант (paluumuuttaja), т.е. возвращаетесь из-за границы обратно в Финляндию.

Maahanmuuttovirasto määrittelee Internet-sivuillaan paluumuuttajaksi henkilön, joka suomalaisten sukujuurten tai muuten läheisen yhteyden Suomeen vuoksi voi tietyin edellytyksin saada oleskeluluvan Suomeen. Venäjän maahanmuuttoviraston sivustolta ei löydy *реэмигрант*-käsitettä, mutta siitä puhutaan esimerkiksi Kuznetsovin sanakirjassa *Большой толковый словарь русского языка*, jossa todetaan, että *реэмигрант* tarkoittaa ”лицо, возвращающееся на родину из эмиграции”. Voitaisiin siis todeta, että näiden sanojen välillä on vastaavuutta siinä määrin, että venäjännöstä voidaan pitää käypänä käännöksenä, vaikkakin *репатриант* olisi vielä laajemmin käytetty vastine. Jostain syystä Kelan etuusesitteiden kääntäjä on kuitenkin lainannut suomenkielisen alkutekstin sanan sulkeisiin käännöksen perään, mikä lähinnä hämmentää ainakin tutkielman tekijää.

4.2.2. Kirjaimellinen käänös

Kuvio 5. Kirjaimellisen käänöksen suhteellinen määrä kaikissa etuusesitteissä

Kirjaimellista käänöstä on käytetty Kelan etuusesitteiden kääntämisessä enemmän kuin lainaa, mutta silti suhteellisen vähän: 31 käyttökertaa, mikä muodostaa kokonaisuudesta 7 prosenttia. Kelan etuusesitteen kaltaisessa tekstissä, jossa suoraan lainattavaksi kelpaavia tekstielementtejä ei ole kovin runsaasti mutta jonka sisällön kannalta merkityksellisiä käsitteitä, termejä ja sanoja ei voida kääntää likimääräisestikään, tulee vastaan kirjaimellisen kääntämisen menetelmä. Esimerkiksi Leppihalmeen kuvaama kirjoitusasua koskeva muutos suorassa siirrossa, joka on käytännöllisesti katsoen sama kuin kirjaimellinen käänös, on venäjään päin käännettäessä väistämätön erilaisen kirjoitusjärjestelmän takia.

Kirjaimellista käänöstä on käytetty etuusesitteiden käänöksissä esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa kohdekielistä vastinetta ei ole. Tämä voi johtua useista syistä. Esimerkiksi opintotukiin liittyvissä teksteissä puhutaan eri koululaitoksista ja -asteista. Voidaan sanoa puhuttavan implisiittisesti suomalaisen koulujärjestelmän rakenteesta, joka ei ole yhteneväinen venäläisen koulujärjestelmän kanssa. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että kun jotakin asiaa ei ole olemassa todellisessa, kielenulkoisessa maailmassa, ei sitä ole olemassa kielen tasollakaan.

Hypoteesini mukaan kirjaimellista käännöstä olisi käytetty runsaasti sen takia, että Kelan toiminnassa ja sen kuvaamisessa käytetään sellaisia käsitteitä, jotka tarkoittavat tiettyä asiaa nimenomaan Kelan tarkoittamassa merkityksessä. Tämä toteutuu aineistossa vain osittain, koska kirjaimellista käännöstä on käytetty esimerkiksi parafrasiin verrattuna vähän, kuten tapausten määrät kappaleessa 4.2. kertovat. Hypoteesi toteutuu kuitenkin siltä osin, että pääasiassa käytetyt kirjaimelliset käännökset ovat nimenomaan kohdekielisen vastineen puuttumisesta johtuvia ratkaisuja. Tästä on esimerkkinä oheinen takuueläke-sanan kääntäminen. Kyseisestä esimerkistä voi myös nähdä, mitä kieltenvälinen kielioppisääntöjen rakenteellinen eroavaisuus saa aikaan: käännettävä sana on laitettava eri sijamuotoon kuin lähdekielinen ilmaus. Suomen subjektin sijana käytettävää partitiivia vastaa esimerkissä venäjän passiivilauseen muodostuksessa käytettävä nominatiivimuotoinen subjekti.

Esimerkki 7.

Takuueläkettä ei makseta, jos muutat vakinaisesti ulkomaille.

Гарантийная пенсия не выплачивается, если вы выезжаете за границу на постоянное место жительства.

Seuraava esimerkki osoittaa, miten huonosti Kelan etuusesitteiden kääntäjälle on käynyt, kun taustatutkimusta vastineiden suhteen ei ole tehty kovin huolellisesti. Vanhempainpäiväraha on käännetty kirjaimelliseen käännökseen pyrkien *родительские суточные*. Venäjän työlaissa *суточные* määritellään kuitenkin lisäkustannuksiksi, jotka aiheutuvat kotipaikan ulkopuolella työn takia majoittumisesta. Näin ollen kyseisen sanan käyttäminen vastineena päivärahalle, jota maksetaan tässä tapauksessa vanhemmille siitä hyvästä, että he ovat kotona lasta hoitamassa, tekee varmasti venäjänkielisen kohdetekstin jopa mahdottomaksi ymmärtää alkutekstissä tarkoitetulla tavalla. Lisäksi kyseinen *суточные*, jota määrittää *родительские*, saattaa kuulostaa venäläiseen korvaan jopa koomiselta.

Esimerkki 8.

Kela maksaa tältä ajalta vanhempainpäivärahaa, joka turvaa perheen tulot.

Kela выплачивает за этот период родительские суточные, обеспечивающие семье доход.

Seuraava esimerkki osoittaa, että Kelan etuusesitteiden käänöksissä on käytetty kirjaimellista käännöstä silloinkin, kun se ei mielestäni olisi välttämätöntä tai sille saattaisi olla olemassa harkitsemisen arvoisia vaihtoehtoja.

Esimerkki 9.

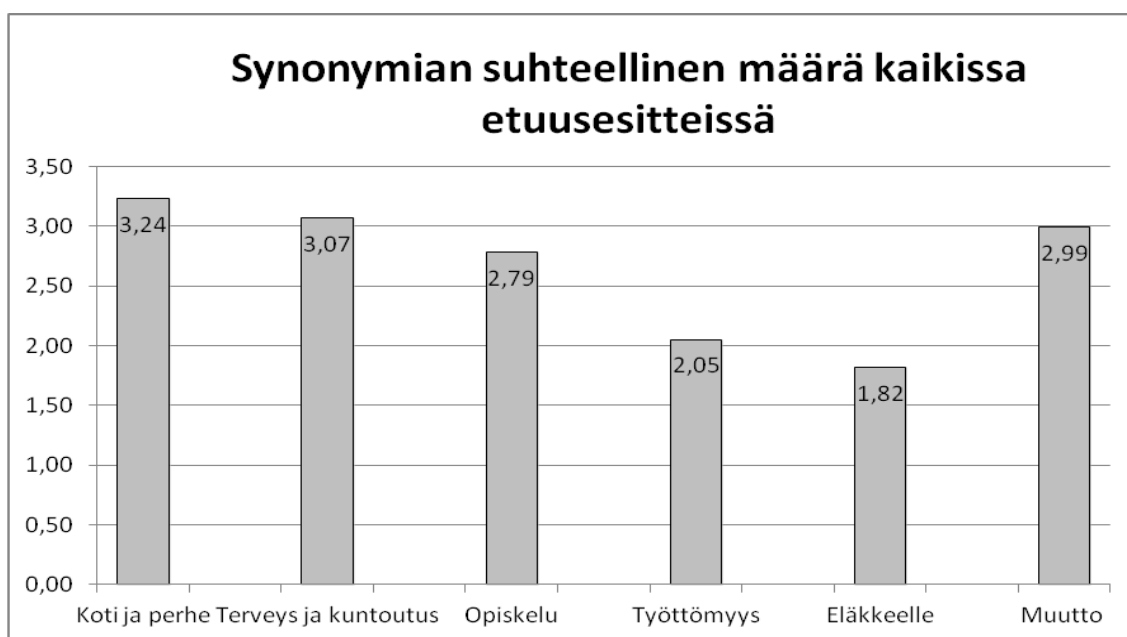
Leskeneläke

Пенсия вдовы

Kirjaimellinen käänös, johon kääntäjä on päätenyt, toimii varmasti siinä mielessä, että terminä *пенсия вдовы* on yksiselitteinen, läpinäkyvä ja informatiivinen. Kääntäjän tekemä ratkaisu käyttää kirjaimellista käännöstä saa aikaan venäjäksielen käyttäjän vieraantumisen, sillä kyseistä käsitettä ei venäjän kielessä ole olemassa. Sen sijaan tutkimusta tehdessäni törmäsin – jälleen Venäjän eläkeläissa – käsitteeseen *пенсия по случаю потери кормильца*. Kyseisessä lakitekstissä kerrotaan, että esimerkiksi asepalvelusta suorittamassa ja perheensä elätyksestä vastuussa olevan henkilön (*кормилец* on Mot Venäjän mukaan *elättäjä*) kuollessa on hänen perheensä oikeutettu saamaan eläkettä tietyn ehdoin. Mikäli lakiteksti ei rajaisi venäjänkielisen käsitteen käyttöä tiettyihin ammattiryhmiin kuuluviin henkilöihin, voitaisiin ehkä kyseinen käsite ottaa sellaisenaan vastaamaan *leskeneläkettä*.

4.2.3. Synonymia

Kuvio 6. *Synonymian suhteellinen määrä kaikissa etuusesitteissä*

Synonymiaa on käytetty Kelan etuusesitteiden käännöksissä suhteellisen paljon, 59 kertaa. Se muodostaa 14 prosentillaan parafrasien ja poiston jälkeen kolmanneksi suurimman osan käytetyistä strategioista. Tekstien pituuksiin suhteutettuna synonymia ohittaa niukasti jopa poiston (synonymia 15,95 ja poisto 15,89). Synonymian kannalta ongelmalliseksi muodostuu myös toinen luokittelun keskivaiheille sijoittuva käännös menetelmä, merkityksen laajuuden muuttaminen. Synonymialla tarkoitetaan tässä työssä perinteisen synynomia-termin merkityssisällöstä siten, että tässä työssä tarkasteltavat synonyymit ovat mahdollisen käännösvastineen likimääräisiä vastineita (kts. Taulukko 6. Oma luokittelu etuusesitteissä käytetyille käännösstrategioille). Kohdeteksteistä on ajoittain haasteellista määrittää, milloin kääntäjä on käyttänyt synonyymia tai synonyymia lähellä olevaa vastinetta ja milloin merkityksen laajuus on muutettu kokonaan.

Synonymian käyttöä on vaikea perustella sen takia, että kääntäjän kutakin tekemää ratkaisua ei pysty edes kääntäjä itse välttämättä perustelemaan. Kuten tutkimuksessa on aiemmin todettu, eivät kaikki kääntäjän menetelmiä koskevat ratkaisut suinkaan ole tietoisia. Tämän takia synonymian käyttö saattaa vaikuttaa mielivaltaiselta. Chestermanin (kts. kappale 3.5.3.) mukaan synonymiaa käytetään liian toiston välttämiseksi: käännettävälle asialle valitaan ilmeisen vaihtoehdon sijaan synonyymi tai lähes synonyymi. Ongelmallista onkin, että ”ilmeinen” vaihtoehto saattaa joissakin tilanteissa olla eri kääntäjille eri sana, termi, käsite tms. Kääntäjillä on erilaiset kulttuuriset ja koulutukselliset taustat sekä joissain tapauksissa omat mieltymyksensä käännösvastineen valinnan suhteen. Tämä aiheuttaa aineiston analyysissä hieman päänvaivaa. Sellaisissa käännösyksiköissä, joiden tarkastelussa pystytään näkemään mahdollinen synonymian käyttö käännös menetelmänä, joudutaan tukeutumaan erilaisten hakukoneiden tuottamiin osumiin ja erilaisiin sanakirjoihin, jotta saatiin selville, mikä vastine saattaisi olla ensisijainen vaihtoehto tai lähin kohdekielen ekvivalenttinen vastine.

Synonymiaa on Kelan etuusesitteiden käännöksissä käytetty seuraavan kahden esimerkin kuvaamalla tavalla sellaisissa tilanteissa, joissa virallisempi vastine ei edesauttaisi käännöksen ymmärrettävyyttä juuri kyseenomaisessa kontekstissa, vaan kääntäjä on valinnut synonyymin.

Ensimmäisessä esimerkissä synonymiaa on käytetty sen takia, että suomen kieli jäsentää varusmiespalvelukseen liittyviä käsitteitä eri tavalla kuin venäjä. Asevelvollisuudella tarkoitetaan suomen kielessä joko Suomen lain säätämää 18–60-vuotiaiden miespuolisten kansalaisten velvollisuutta osallistua maanpuolustukseen tai varusmiespalveluksen suorittamista. Kelan

esitetekstin kontekstissa viitataan tuista puhuttaessa tietenkin jälkimmäiseen. *Asevelvolliselle* olisi periaatteessa olemassa venäjänkielinen vastine *военнообязанный*, joka kuitenkin Kuznetsovin sanakirjan mukaan olisi ”человек, обязанный нести военную службу (подлежащий призыву или состоящий в запасе)”, jolloin sanan merkityssisältö ei ole kokonaan sama kuin suomenkielisen asevelvollisen. Näin ollen ei voida puhua virallisesta tai edes ensisijaisesta vastineesta. Kääntäjän valitsema *военнослужащий* tarkoittaa *sotilasta*, joka taas Kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa ensisijaisesti sotavoimissa palvelevaa, sotilaspukua käyttävää ja sotilaslainsäädännön alaista henkilöä. Koska kyseisessä Kelan etuusesitteessä puhutaan asepalvelusta suorittamassa oleville henkilöille (joista voidaan käyttää nimitystä *sotilas*) maksettavista tuista, voidaan kääntäjän käyttämää synonyyminomaista menetelmää pitää onnistuneena.

Esimerkki 10.

Opiskelijan tuet ja asevelvollisen avustukset

Пособия для учащихся и военнослужащих

Esimerkki 11.

Vanhempainraha maksetaan siitä päivästä alkaen, kun saat adoptiolapsen hoitoosi.

Пособие для родителей выплачивается, начиная с того дня, когда ребенок поступил под вашу опеку.

Jälkimmäinen esimerkki osoittaa, että ammattitaitoinen kääntäjä uskaltaa ikään kuin jättää huomiotta alkutekstin sanavalinnan tai muotoilun ja tulkita ajatuksen tekstin takana. Suomenkielisestä kontekstista käy adoptiolapsi-sanana myötä ilmi, että hoidossa olemisella tarkoitetaan vanhemman ja lapsen pysyvää suhdetta eikä tilapäistä hoitamista samalla tavalla kuin puhuttaessa lapsista, jotka ovat olleet vaikkapa iltapäivän hoidossa naapurissa. Venäjänkielisessä kontekstissa tämä suhde ei tule esiin samalla tavalla, koska *ребенок*-sanaa ei määritä adoption kaltaiseen pysyvyyteen viittaava sana. Venäjässä *adoptio*-sana ei ole yhdyssanan määritteenä samalla tavalla kuin suomessa, esimerkiksi juuri *adoptiolapsi* tai *adoptioperhe*. Lausekokonaisuuden sisältämän merkityksen kääntäjä on tuonut esiin käyttämällä synonyyminkaltaisesti *hoidossa* olemisen vastineena *holhouksen* alaisuudessa olemista (Mot

Venäjän mukaan *oneka* tarkoittaa *holhous*). Suomessa holhoaminen assosioituu kenties ensisijaisesti edunvalvonnan alaan, koska lasten kohdalla puhutaan yleensä huoltajuudesta. Holhous tarkoittaa kuitenkin Kielitoimiston sanakirjan mukaan myös huolenpitoa, jolloin voidaan puhua vähintään synonyymien (hoito ~ huolenpito) käytöstä käänösmentelmänä.

Seuraavassa esimerkissä nähdään, mitä synonymian käyttäminen tekee alkutekstin elementin ja käänöksen vastaavuudelle. Suomenkieliselle ilmaisulle *arkipäivä* (muu kuin pyhä tai juhlapäivä) on otettu vastineeksi venäjänkielinen *рабочий день*, vaikka venäjässäkin olisi ollut tarjolla *будний* tai *будний день*, jotka sisältävät samanlaisen vastakohtaisuuden juhlalle kuin suomenkielinen arki-sana. Arkipäivä ei sisällä varsinaisesti ajatusta työnteosta – eiväthän kaikki tee arkena (tai muulloinkaan) töitä. Sen sijaan suomenkielinen työpäivä, jota *рабочий день* oikeastaan vastaisi, sisältää ajatuksen siitä, että työpäivät ovat yleensä arkipäiviä. Arkipäivän ja työpäivän välillä ei ole siis varsinaista synonymiaa, kuten ei myöskään venäjänkielinen *рабочий день* ole synonyymi ilmaisulle *будний день*. Ei voida siis puhua suoranaisestä synonymian käytöstä. Kyseessä ei myöskään ole kuitenkaan ylä- ja alakäsitteen välinen hierarkkinen suhde. *Рабочий день* lienee ainakin hakukoneosumien perusteella yleisemmin käytössä oleva ilmaisu kuin *будний день*, jolloin voitaisiin olettaa kääntäjän käyttäneen helpommin venäjänkieliselle helpompaa ilmaisua käyttämällä käänösmentelmänä synonyyminomaista valintaa.

Esimerkki 12.

Пäiväraha maksetaan arkipäiviltä, joihin luetaan myös lauantai.

Суточные выплачиваются за рабочие дни, к которым также относится и суббота.

Viimeisestä esimerkistä ilmenee, että ainakin Koti ja perhe –esitteen kääntäjä vaikuttaisi olevan mieltynyt ilmaisuun *рабочий день*, sillä hän käyttää sitä synonyyminomaisena vastineena myös *pankkipäivälle*. Venäjänkielessä on olemassa ilmaisu *банковский день*, mutta jostain syystä kääntäjä ei pitänyt sitäkään ensisijaisena vastineena käyttöön. Kelan esitteessä ei toisteta esimerkkien käsitteitä oikeastaan lainkaan, joten kääntäjän ratkaisua synonymian käytölle ei voida perustella liiallisen toiston välttelemisellä. Kyseinen synonyyminomaisen vastineen käyttö ei aiheuta ymmärrettävyysongelmaa eikä erityisemmin kotouta tai vieraannuta tekstiä, mutta koska varsinainen vastine löytyy ja se olisi käyttökelpoinen, on synonymian käyttö jokseenkin perusteetonta.

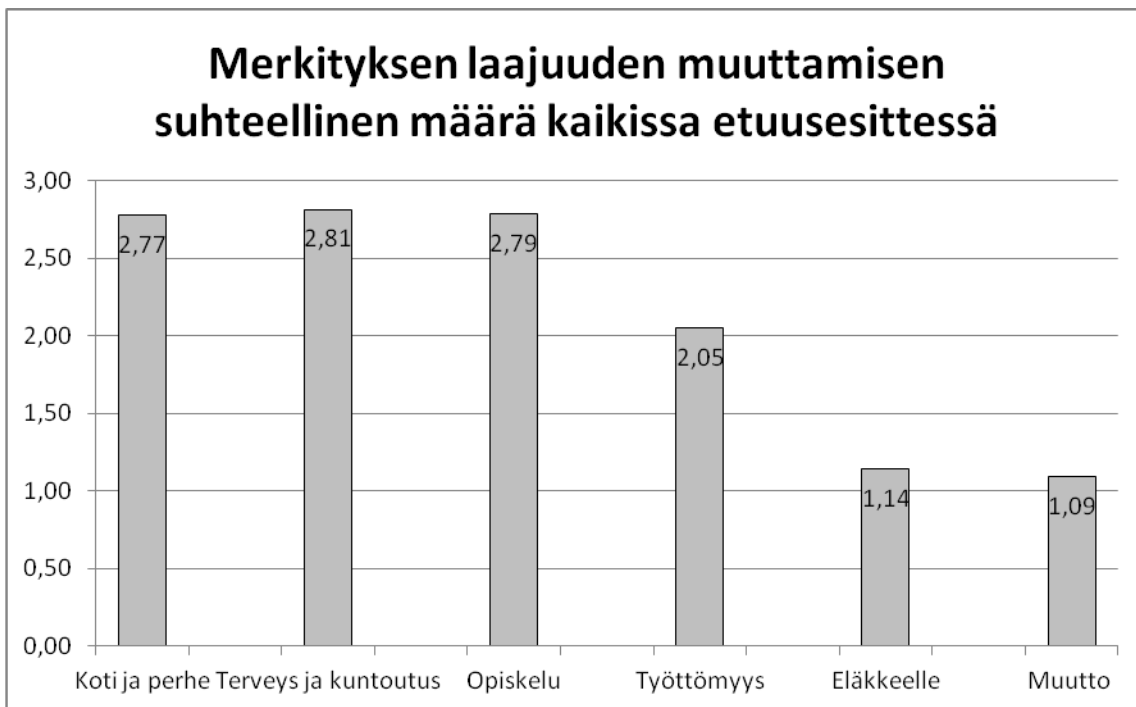
Esimerkki 13.

Kela maksaa yleisen asumistuen tilillesi kuukauden ensimmäisenä pankkipäivänä.

Kela выплачивает стандартно пособие на оплату проживания на ваш счёт в первый рабочий день месяца.

4.2.4. Merkityksen laajuuden muuttaminen

Kuvio 7. Merkityksen laajuuden muuttamisen suhteellinen määrä kaikissa etuusesitteissä

Merkityksen laajuutta on muutettu Kelan etuusesitteitä käännettäessä 47 kertaa. 414 tapauksesta tämä muodostaa 11 prosentin osuuden. Kun otetaan huomioon, että merkityksen laajuuden muuttamiseen sisällytettiin myös hyponymia ja hyperonymia, olisin odottanut, että kohtuullisen laajaksi paisunutta käänносменетelmä oli esiintynyt tutkimusaineistossa enemmän. Eläkettä ja muuttoa käsittelevissä esitteissä käänносменетelmiä on muutenkin käytetty vähemmän kuin muissa etuusesitteissä (kts. taulukko kappaleesta 4.2.), mikä selittää myös sitä, että merkityksen laajuuden muuttamista esiintyy kyseisissä esitteissä tekstin määrään suhteutettunakin vähän. Oletettavasti kääntäjä ei ole muuttanut merkityksen laajuutta kovin usean tekstin yksikön kohdalla, koska etuusesitteet ovat niin informaatiopainotteisia, että merkityksen laajuutta ei olisi mahdollistakaan muuttaa ilman, että tekstin sisältö kärsii siitä. Näkisinkin merkityksen laajuuden olevan hyvä

käännösmenetelmä pikemmin kaunokirjallisessa tekstissä, jossa lopputekstin merkityssisällön ei ole pakko vastata täydellisesti alkutekstiä, ja ylä- ja alakäsitteiden vaihtelun funktio voi olla vaikka tekstin tunnelman kannalta oikeanlaisen muutoksen tekeminen. Etuusesitteen kaltaisessa informatiivisessa tekstissä kyseisen käännösmenetelmän käytön tavoite on manipuloida tekstiä siten, että tieto tulee varmasti ymmärretyksi siten, kuin se on tarkoitettu.

Seuraavasta esimerkistä käy hyvin ilmi, miten alakäsitettä on käytetty spesifimmän informaation tuottamiseksi. *Tilapäinen* olisi käännettävissä venäjäksi sanalla *временный*, mutta sen sijaan kääntäjä on valinnut tarkemman ilmaisun *кратковременный*, jolla korostetaan lyhytaikaisuutta. Toki tilapäisyys voi tarkoittaa lähtökohtaisesti jotakin lyhytaikaista, mutta se pitää sisällään myös ajatuksen väliaikaisuudesta, jota kääntäjä olisi voinut halutessaan korostaa. Tämä ei kuitenkaan olisi ollut tarpeellista, sillä kyseisen esimerkin lauseessa tarkoitus on oletettavasti korostaa juuri sitä, että lapsen äkillinen sairastuminen (ja siitä aiheutuva vanhemman hoitovapaalle jääminen) toivottavasti onkin lyhytaikaista.

Esimerkki 14.

Kun alle 10-vuotias lapsi sairastuu äkillisesti, voit jäädä pois työstä hoitamaan häntä tilapäiselle hoitovapaalle.

При внезапном заболевании ребёнка в возрасте до 10 лет, вы можете взять кратковременный отпуск по уходу за ребёнком.

Seuraavassa esimerkissä taas nähdään, miten kääntäjä käyttää lähtökieltä epätarkempaa ilmaisua kohdetekstissä. Tämän voisi johtua siitä, että *tilausnumero* tarkoittaa lähdekielellä sekä tilattaessa käytettävää tavaran numerosarjaa että puhelinnumeroa, josta voi tilata jotakin. Ensimmäinen merkitys ilmaistaan venäjäksi esimerkiksi ilmaisulla *номер заказа*, jolla ei kuitenkaan ole samalla tavoin kahta eri merkitystä kuin lähtökielisellä ilmaisulla on omassa ympäristössään. Ilmaisun käyttäminen puhelinnumerosta hämmentäisi tekstin vastaanottajaa. Kääntäjä ei tässä tapauksessa ole pyrkinytkään käyttämään suoranaista vastinetta vaan on kohdetekstin luontevuuden takaamiseksi kohdekulttuurissa käyttänyt ilmaisua, jolla viesti tulee välitettyä. *Tilausnumerosta* on tullut *специальный телефонный номер*, mutta tilauksen tekoon viitataan kuitenkin erillisenä ilmaisunaan *быть заказанным*. Kun lähdekielellä päätetään käyttää yläkäsitettä tai epätarkempaa ilmaisua kuin lähdekielellä, on mielestäni ensisijaisen tärkeää juuri se, että alkutekstin kirjoittajan

tekemät painotukset ja korostukset tuodaan esiin lopputekstissäkin jollakin tavalla. Tällöin käännöstä voi sanoa adekvaatiksi.

Esimerkki 15.

Tietyissä sairaanhoitopiireissä taksi pitää tilata keskitetystä tilausnumerosta, jotta matkakorvauksen voi saada jo taksissa.

В некоторых округах здравоохранения такси должно быть заказано по специальному телефонному номеру, чтобы компенсацию можно было получить уже в такси.

Seuraava esimerkki osoittaa, miten haasteellisten tilanteiden eteen kääntäjä välillä joutuu työssään. Esimerkistä ilmenee myös ratkaisu, johon Kelan etuusesitteen kääntäjä on päätenyt eräässä näistä tapauksista. Venäjän kielessä ei vaikuttaisi olevan lainkaan käsitettä *parisuhde*. Pariskunta on venäjäksi *супружеская пара* tai *чета*, ja esimerkiksi rekisteröidystä parisuhteesta löytyy venäjäksi Internetistä mainintoja, mutta siihen viitataan esimerkiksi sanoilla *однопольный брак* tai *брак* tai *партнерство*; kontekstista käy usein muutoin ilmi, että puhutaan samaa sukupuolta olevista henkilöistä. Oikeutettu viranomainen toimittaa parisuhteen rekisteröimisen, joka nähdään avioliiton kaltaisena instituutiona. Näin ollen on ymmärrettävää, että venäjäksi käytetään sanaa *брак*. Avoliitto sen sijaan käännettäisiin todennäköisesti *незарегистрированный брак*, mikä olisi sekin vielä jollakin tavalla ymmärrettävää, koska eletäänhän avoliitossa avioliiton kaltaisissa olosuhteissa. Ongelma käännöksen kannalta syntyykin kenties siitä, että lähtökielinen ilmaisu *parisuhde* on jo omassa kontekstissaankin harhaanjohtava. Koska parisuhdetta ei pystytä määrittelemään yleisesti, voi se jollekulle tarkoittaa esimerkiksi, että tapaillaan säännöllisesti. Tällä tavoin määritelty parisuhde tuskin vaikuttaisi Kelan tulorajoihin. Luultavasti kääntäjä on valinnut ilmaisunsa juuri sillä perusteella, että kohdetekstin kirjoittajan ajatus tulisi oikealla tavalla ilmaistua. Merkityksen laajuuden muuttaminen *parisuhdeesta брак*-tyyliseen suhteeseen on harhaanjohtavaa, eikä merkityksen laajuuden muuttamista voida pitää onnistuneena käännös menetelmänä.

Esimerkki 16.

Tulorajat ovat seuraavat:

- *parisuhteessa elävä noin 1 080 e/kk*

Пределы доходов следующие:

- *для находящегося в браке человека – 1 080 евро/мес.*

Kääntäjä voi päätyä muuttamaan merkityksen laajuutta, mikäli kohdekielinen ilmaisu, joka voitaisiin ottaa vastineeksi, sisältää spesifimpää tietoa tai erilaisen vivahteen kuin saman hierarkkisen tason lähtökielinen ilmaisu. Seuraava esimerkki osoittaa paitsi edellä mainitun myös sen, että merkitysisällöiltään hierarkkisiksi ylä- ja alakäsitteiksi voidaan ymmärtää käsitteet, jotka eivät suoranaisesti ole toisilleen alisteisia.

Esimerkki 17.

Lääkärintarkastuksessa on käytävä ensimmäisen kerran, ennen kuin neljäs raskauskuukausi on päättynyt.

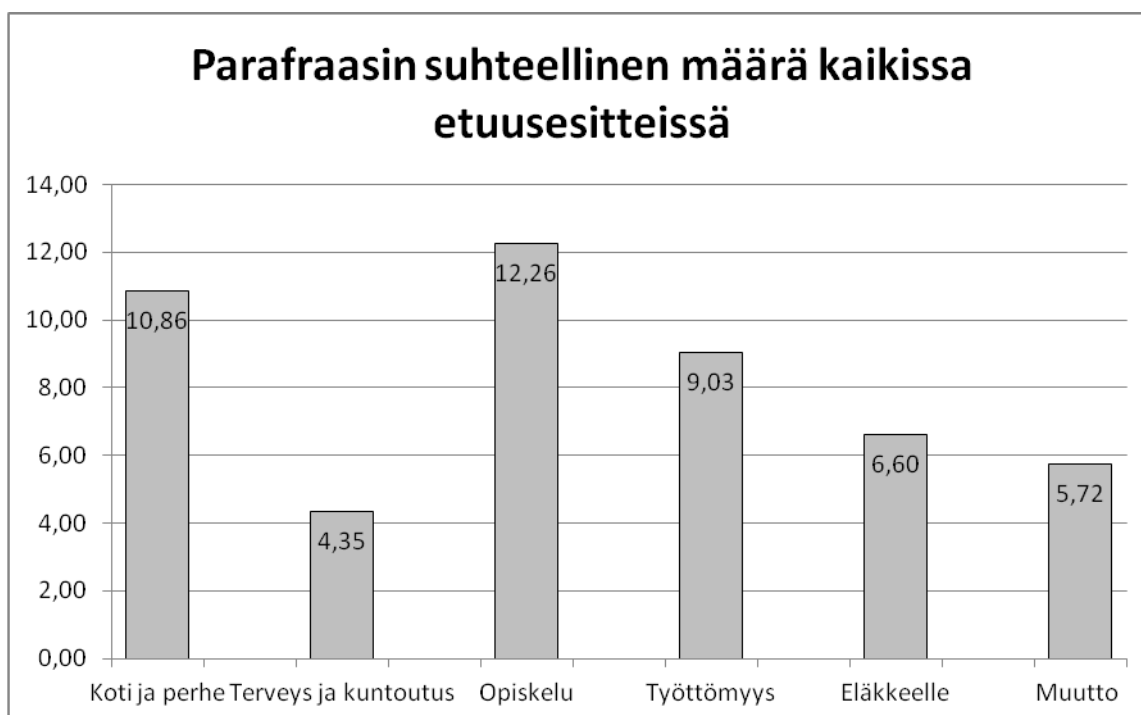
К врачу необходимо придти до окончания четвертого месяца беременности.

Lähtökielisellä ilmaisulla *lääkärintarkastus* tarkoitetaan oletettavasti alkuraskauden tarkastusta, jossa tutkitaan, miten raskaus on edennyt, selvitetään äidin terveydentila ja annetaan ohjeita raskauden turvallista sujumista varten. Valittu käsite *lääkärintarkastus* on nähdäkseni melko yleinen ottaen huomioon, mitä kyseisessä tarkastuksessa painotetaan. Käsite on silti spesifimpi kuin käännökseen valittu *käydä lääkäriissä* (*придти к врачу*). Lääkäriissä käyminen voi pitää sisällään muun muassa sairauksien tunnistamista, hoitamista, ennaltaehkäisyä sekä hyvän terveyden ylläpitämistä. Lääkäriissä käymiseen saattaa sisältyä lääkärintarkastuksen tekeminen, kun taas lääkärintarkastusta ei voida tehdä ilman lääkäriissä käymistä. Näin ollen käsitteiden välillä voitaisiin nähdä olevan alisteinen suhde, jossa lääkäriissä käyminen edustaisi yläkäsitettä ja lääkärintarkastus alakäsitettä. Lääkärintarkastukseen liittyvät yksityiskohdat, esimerkiksi toimenpiteiden tai tutkittavien asioiden suhteen, saattavat vaihdella sen mukaan, mitä varten lääkärintarkastus tehdään. Venäjän kielessä on olemassa käsite *медицинский осмотр* tai siitä muodostettu *медосмотр*, joka Kuznetsovin sanakirjan mukaan tarkoittaa ennaltaehkäisevää lääkärin tekemää tarkastusta,

”медицинский профилактический осмотр”. Venäjänkielisellä käsitteellä tehdyt Internetin hakukoneiden tulokset antavat ymmärtää, että myös venäjänkieliseen käsitteeseen liittyy usein ajatus siitä, että lääkärintarkastuksen tekeminen johtuu jostain syystä, esimerkiksi työstä tai työnohauksesta tai vaikkapa ajokortin saamisesta. Koska venäläinen Kelan etuusesitteen käyttäjä ei välttämättä tiedä, mitä Suomessa tehdään alkuraskauden ensimmäisessä lääkärintarkastuksessa, voi olla helpompi välittää esitteen avulla tieto, että lääkäri on ylipäätään käytävä, ettei venäläinen asiakas suotta ihmettele *lääkärintarkastus*-sanana mukanaan tuomia mielikuvia, jotka johtuvat erilaisista käytännöistä ja ylipäätään erilaisesta kulttuuritaustasta.

4.2.5. Parafraasi

Kuvio 8. Parafraasin suhteellinen määrä kaikissa etuusesitteissä

Kaikista etuusesitteissä havaituista tapauksista 42 prosenttia on parafraaseja. Menetelmä on ollut käytössä selvästi useammin (yhteensä 174 kertaa) kuin mikään muu. Lähimmäs parafraasia tulee poisto, joka jää kuitenkin 16 prosentillaan kauas parafraasista. Myös parafraasien esiintyminen suhteessa tekstin pituuteen on aivan eri luokkaa kuin minkään muun käännösmenetelmän. Kun muista käännösmenetelmistä vain poisto ja synonymia saavuttavat joissakin etuusesitteissä suuremman suhteellisen luvun kuin kolme, ei parafraasin suhteellinen luku jää minkään etuusesitteen kohdalla näin matalaksi.

Parafraasien runsas määrä on yllättävä. Sitä on käytetty sekä Kelan viestinnälle tyypillisiin terminomaisiin käsitteisiin että sellaisiin tekstielementteihin, jotka olisi voitu kääntää sellaisenaan. Kelan omissa käsitteissä parafraasien käyttö on välttämätöntä jo sen takia, että esimerkiksi *yleinen asumistuki* -käsite, jota ei käytetä muussa kielenkäytössä suomen kielessäkään, saati sitten, että sillä olisi jokin vakiintunut vastine venäjän kielessä. Kielet ovat sidoksissa kontekstiinsa ja kulttuuriinsa, joten etuusesitteiden käännoksistä ei olisi mahdollistakaan löytää venäjänkielisiä vastineita, koska koko sosiaaliturvajärjestelmä ja sen rakenteet ovat Venäjällä erilaisia kuin Suomessa.

Seuraavasta esimerkistä ilmenee, että parafraasin avulla käännettäessä liikutaan usein lähellä kirjaimellista kääntämistä. Tämä johtuu siitä, että kääntäjä yrittää selittää mahdollisimman yksiselitteisesti ja tarkasti käännettävää asiaa, jolle joko ei ole olemassa kohdekielistä vastinetta tai jonka mahdollinen vastine ei sovi kontekstiin sellaisenaan. Kyseisen esimerkin kohdalla voidaan todeta, että koska *yleinen asumistuki* on Kelan konstruoima käsite, ei sille yksinkertaisesti ole mahdollista löytää venäjänkielistä vastinetta. Kääntäjän valitsema *стандартное пособие на аренду жилья* ilmaisee sangen eksplisiittisesti, että kyseessä on vuokranmaksua varten annettava tuki. Tällaista merkitystä ei suomenkieliseen lähtötekstiin liity, mikä saa kääntäjän ratkaisun vaikuttamaan epäilyttävältä. Kelan yleistä asumistukea saatetaan maksaa nimittäin myös osakeasunnossa asuvalle henkilölle, jolloin vuokraa ei kannattaisi liittää tähän kontekstiin millään tavalla. Yleisyydellä lähtötekstin kirjoittaja on oletettavasti tarkoittanut sitä, että tukea saa yleisten asumismenojen kattamisen avuksi, jolloin käännokseseen olisi kannattanut lisätä ymmärrettävyyden varmistamiseksi *yleinen*-sana määrittämään asumistuen tarpeen perusteita. Sujuvampi käänнос olisi ollut mielestäni vaikkapa *пособие на общих основаниях*, joka olisi tarkkuudeltaan suunnilleen samaa luokkaa kuin lähtökielinen ilmaisu.

Esimerkki 18.

Niitä voivat olla esimerkiksi yleinen asumistuki.

Таким пособием может быть стандартное пособие на аренду жилья.

Kääntäjälle näyttäisi aiheuttaneen päänvaivaa Kelan etuusesitteiden parissa se, että suomessa käytetään paljon yhdyssanoja, kun taas venäjässä ilmaistaan vastaavanlaisia asioiden suhteita erilaisin rakentein. Lähdekielissä esitteissä käytetään myös paljon sellaisia yhdyssanoja, jotka muodostavat tietyn käsitteen. Seuraavasta esimerkistä nähdään, miten kääntäjä on toiminut

tällaisten sanojen kohdalla. Kääntäjä on pyrkinyt avaamaan lähtökieliset yhdyssanat, ja ilmaisemaan sisällön kohdekielisen rakenteen avulla. Ensimmäisen sanan, *osatyökyvyttömyyseläkkeen*, kohdalla kääntäjä on onnistunut kohtalaisesti muodostamalla vastineeksi *пенсия по частичной нетрудоспособности*, joka käsittääkseni kertoo, mistä asiassa on kyse: eläkkeestä, jota maksetaan osatyökyvyttömyyden takia. Venäjänkielinen rakenne *по+genetiivi* osoittaa syytä. Kääntäjä on ilmeisesti ollut käännoistyöhönsä tyytyväinen, sillä hän on yrittänyt käyttää samaa logiikkaa jälkimmäisenkin sanan, *osa-aikaeläkkeen*, kanssa. Käännös voidaan ymmärtää täysin väärin, sillä *неполной занятости* ei tässä kontekstissa yksiselitteisesti viittaa eläkkeen laatuun: *занятость* (työllisyys) on pääsana, jota *неполной* määrittää siten, että kohdekielinen lukija voisi luulla puhuttavan jonkinasteisesta työttömyydestä. Kun tähän lisätään rakenne *по+genetiivi*, voidaan käännös ymmärtää siten, että henkilö jää eläkkeelle työttömyyden takia.

Esimerkki 19.

Ne ovat osatyökyvyttömyyseläke ja osa-aikaeläke.

Это пенсия по частичной нетрудоспособности и пенсия по неполной занятости.

Lyhenteet, lyhennesanat ja erityisesti kirjainsanat voidaan tehdä eksplisiittisemmiksi, kun käytetään varsinaisia sanoja, joista lyhenne on muodostettu. Seuraavassa esimerkissä kääntäjä on pohtinut *TE-toimistoa*, joka on lyhenne Työ- ja elinkeinotoimistosta. Kääntäjä on osittain avannut kirjainlyhenteen TE ja oletettavasti löytänyt työkaluikseen jotakin sen kaltaista kuin venäjänkieliset *работа, труд* ja *служба* sekä *промысел* ja *занятие*. Jälkimmäinen sana esiintyy useissa venäjänkielisissä työtä tai työnhakua käsittelevissä teksteissä. Esimerkiksi Pietarin kaupungissa toimii *Служба по труду и занятости населения Санкт-Петербурга*. Kenties siitä suystä, että *занятость* (Mot Venäjän mukaan *työllisyys*) vaikuttaisi esiintyvän venäjänkielisessä keskustelussa työnhauksen saralla, on kääntäjä rakentanut koko parafrasoinnin tukeutuen kyseiseen sanaan. Ratkaisu toimii mielestäni hyvin, sillä lähtökielinen toimiston virallinen nimi on lainattu parafrasoinnin avulla avatun kirjainlyhenteen lisäksi sulkeisiin.

Esimerkki 20.

Kun jäät työttömäksi, ilmoittaudu heti työttömäksi työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon eli TE-toimistoon.

Если вы остались без работы, сразу же зарегистрируйтесь в качестве безработного в центре занятости (TE-toimisto).

Seuraava esimerkki osoittaa niin ikään, miten Kelan omikseen lanseeraamat käsitteet tuottavat kääntäjälle ongelmia.

Esimerkki 21.

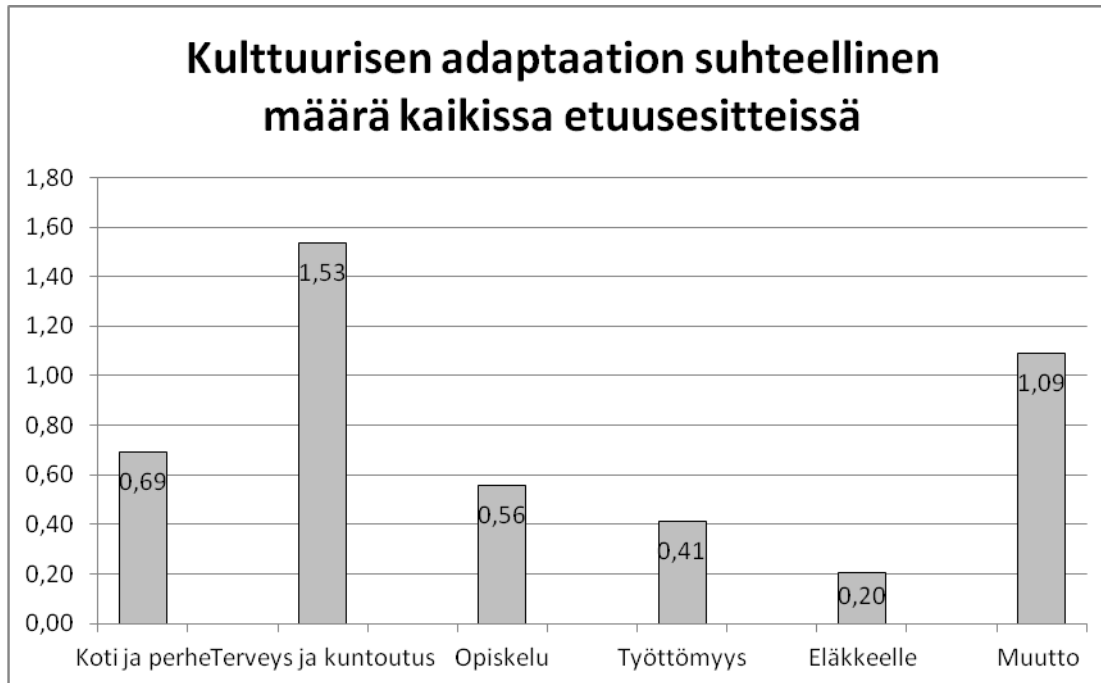
Voit tehdä muutokset myös muutosilmoituslomakkeella (OT16) ja toimittaa sen Kelaan tai oppilaitokseen.

Вы можете внести изменения на специальном бланке и предоставить его в Kela или в учебное заведение.

Muutosilmoituslomake OT16 on Kelan lomake, jolla ilmoitetaan opintotukeen liittyvistä muutoksista. Kääntäjä on jättänyt huomiotta tässä tapauksessa sen, että lomakkeen nimi olisi hyvä joko kääntää tai lainata. Näin Kelan venäjänkielinen asiakas löytäisi kyseisen lomakkeen helpommin esimerkiksi Internetistä. Erilaisia lomakkeita Kelalla on käytössä runsaasti, joten asioiden hoitamista nopeuttaisi varmasti se, että kaikki asiakkaat käyttävät oikeita lomakkeita niille tarkoitetuissa tilanteissa. Mikäli venäjänkielinen Kelan asiakas lukee esitettä, jossa kehoitetaan tekemään muutokset *на специальном бланке* eli erityisellä lomakkeella, ihmettelee hän varmasti, mistä lomakkeesta tässä oikein onkaan kyse. Mielestäni etuusesitteen kääntäjä on yllä mainituissa esimerkissä päästänyt itsensä pälkähästä kääntämällä spesifin lomakkeen nimineen ympärilyöreällä ilmaisulla, joka ei vastaa esimerkiksi Newmarkin kuvausta parafrasoin luonteesta tekstin segmentin selittäjänä.

4.2.6. Kulttuurinen adaptaatio

Kuvio 9. Kulttuurisen adaptaation suhteellinen määrä kaikissa etuusesitteissä

Kulttuurinen adaptaatio sisältää ajatuksen, että lähdetekstin jokin elementti korvataan sellaisella elementillä, joka on kohdekielen kulttuurissa tuttu. Sitä käytetään usein reaalioiden kääntämiseen, joten oletettavasti sitä käytetään runsaasti myös Kelan etuusesitteiden kaltaisissa teksteissä, joissa on periaatteessa reaalioksi luokiteltavia tekstielementtejä, kuten instituutioiden nimet ja oikeastaan kaikki sanat ja käsitteet, jotka ankkuroituvat suomalaisen sosiaalihuollon järjestelmään eli suomalaiseen kulttuuriin. Huolimatta siitä, että Kelan etuusesitteiden käännosongelmia voidaan luokitella reaaliatyypiksi, ei niitä voida kuitenkaan kääntää kuten reaaliota, sillä niin lähde- kuin kohdekielisen tekstin funktiona on informoida tekstin käyttäjää. Tällöin tekstin asiasisällöstä ei käy tinkiminen muutoseikkojen vuoksi.

Edellä selostetun vuoksi lienee loogista, että Kelan etuusesitteissä ei ole käytetty kulttuurista adaptaatiota erityisen paljon. Sitä on käytetty vain 19 kertaa, mikä muodostaa kaikista tapauksista vain 5 prosentin osuuden. Parafraasien runsas käyttö korreloi mielestäni kulttuurisen adaptaation vähäisen käytön kanssa siten, että kääntäjän on turvallisempaa viestin oikein ymmärtämisen

takaamiseksi selostaa tietty asia kuin lähteä hakemaan sille kulttuurista vastinetta, jolla saattaa olla merkityksellinen vivahde-ero alkutekstin asiaan.

Kulttuurisia adaptaatioita onkin käytetty Kelan etuusesitteissä nähdäkseni sellaisten tekstiyksikköjen kääntämisessä, joiden kohdalla se on ollut turvallista. Seuraavassa esimerkissä havainnollistetaan, miten kulttuurisen adaptaation käytöllä saadaan kohdetekstiin ymmärrettävä ja autenttisempi vastine lähtötekstin elementille kuin mitä kirjaimellisen käännöksen tai parafrasoin avulla saataisiin.

Esimerkki 22.

Lisäksi kerrotaan vammaisten etuuksista ja työterveyshuollosta.

*Также здесь рассказывается о пособиях, выплачиваемых инвалидам, и
о медицине труда.*

Työntekijöiden terveydestä puhuttaessa törmätään venäjän kielessä sellaisiin käsitteisiin kuin *охрана труда* tai *медицина труда*. Vakiintunutta käännösvastinetta ei vaikuttaisi olevan ehkä osittain sen takia, että kyseisestä asiasta huolehtii kussakin maassa oma tahonsa, jolloin ei voida puhua vastaavuudesta.

Suomenkielinen työterveyshuolto määritellään esimerkiksi näin:

”Työterveyshuollon tavoitteena on tuottaa sairauksia ehkäiseviä, hoitavia sekä työkykyä ylläpitäviä ja terveyttä edistäviä palveluja työssä käyvän väestön terveyden turvaamiseksi ja työelämään osallistumisen tukemiseksi. Työterveyshuolto pyrkii edistämään työikäisen väestön hyvinvointia ja elämisen laatua sekä työelämän laatua ja tuottavuutta.” (Kimmo Räsänen 18.7.2005 artikkelissa Suomalaisten terveys)

Yandexin kautta löytyneessä kokoelmassa ”Российская энциклопедия по охране труда” määritellään *медицина труда* seuraavasti:

”область профилактической медицины, изучающая характер труда, условия труда и их влияние на здоровье работников с целью определения мер профилактики профессиональных и производственно обусловленных заболеваний, использования в практической деятельности эффективных средств сохранения и укрепления здоровья людей.”

Määritelmät vastaavat kuitenkin toisiaan siinä määrin, että kääntäjän ratkaisu käyttää kulttuurista adaptaatiota ja valita kohdetekstiin nimenomaan *медицина труда* on varsin perusteltua.

Seuraava esimerkki havainnollistaa niin ikään, miten kulttuurista adaptaatiota on käytetty sellaisen tekstin elementin kääntämisessä, jossa vaihtoehtona olisi ollut kirjaimellinen käännös tai parafraasi.

Esimerkki 23.

Lisäksi laskussa on yleensä toimistokuluja, joita Kela ei korvaa.

Также в счете зачастую присутствуют различные административные расходы, которые Kela не компенсирует.

Kirjaimellisen käännöksen muodostaminen sellaisista sanoista kuin *бюро* tai *учреждение* (Mot Venäjän mukaan *toimisto* venäjäksi) olisi ollut todennäköisesti kuitenkin mahdotonta siten, että lopputuloksena olisi venäläiselle ymmärrettävä asia. Toimistokuluja taas ei ole määritelty yleisellä tasolla eikä myöskään Kelan termipankissa. Oman havaintoni mukaan toimistokuluja saattaa joutua maksamaan esimerkiksi henkilö, joka peruuttaa varaamansa matkan. Toimistokulut kattavat osittain niiden henkilöiden palkan, jotka tekevät peruuttamisesta aiheutuvan paperityön ja laittavat matkan uudelleen tarjolle. Toimistokuluja maksetaan myös yksityisellä lääkäriasemalla käytäessä, koska joku kyseiseen työhön palkattu henkilö ottaa potilaan aulassa vastaan, auttaa tätä kirjoittamaan tarvittavat esitietolomakkeet sekä ilmoittaa lääkärille potilaan saapumisesta. Toimistokulujen sisällön voisi sanoa riippuvan siis kontekstista. Täsmällistä parafraasia ei siis pystytä rakentamaan eksplisiittisesti, jolloin lopputuloksena olisi todennäköisesti epätarkka tai jopa virheellinen käännös. *Toimistokulut*-sana esiintyy Internetin hakutuloksissa sellaisen käsitteen rinnalla kuin *hallintokulut*, joka puolestaan kattaa Tilastokeskuksen Käsitteet ja määritelmät –osion mukaan muun muassa palkat ja palkkiot, henkilösivukulut, sosiaaliturvamaksut ja muut lakisääteiset vakuutusmaksut sekä muut hallintokulut (mm. henkilöstön ravinto-, terveydenhoito-, rekrytointi-, virkistys-, koulutus- ja matkakulut, toimisto- ja atk-kulut, markkinointi- ja edustuskulut, tutkimus- ja kehittämiskulut ja muut sellaiset hallintokulut, jotka eivät ole henkilöstökuluja). Edellä esitetyn määritelmän perusteella *hallintokulut* voitaisiin rinnastaa *toimistokuluihin* ainakin joissakin tapauksissa. Kääntäjä on valinnut toimistokulujen käännökseksi venäjänkielisen *административные расходы*, joka on kirjaimellinen käännös hallinnollisille kuluille mutta ennen kaikkea kyseisen käsitteen ensisijainen vastine sisältönsä puolesta. Esimerkiksi venäjänkielisen liike-elämän sanastoa esittelevän Бизнес-

словарь -sivuston mukaan *административные расходы* kattaa seuraavat kulut: заработная плата, канцелярские и типографские расходы, офисное оборудование и расходные материалы, телефонная связь, амортизация офисного оборудования и аренда помещений. Mikäli venäjän kielessä olisi vastine *toimistokuluille* ja kääntäjä olisi valinnut vastineeksi kuitenkin *административные расходы*, voitaisiin puhua synonymiasta käännösmenetelmänä. Koska lähtökielistä ilmaisua ei ole olemassa ollenkaan ja on valittu sitä lähinnä oleva vastine, joka kohdekielen kulttuurissa tarkoittaa samaa tai lähes samaa asiaa, puhutaan kulttuurisesta adaptaatiosta. Menetelmän tarkoitus on helpottaa ymmärtämistä, ja tässä tapauksessa valinta osuu mielestäni oikeaan. *Различные*-sana, joka tarkoittaa *erilaisia*, on kuitenkin lisätty kulttuurisen adaptaation eteen. Lähtökielisessä tekstissä tätä sanaa ei ole, vaan puhutaan vain toimistokuluista. Vaikuttaa siltä, että kääntäjä on halunnut varmistaa selustansa sen suhteen, että hän ei väitäkään käännöksen olevan virallinen vastine.

Seuraavassa esimerkissä tutkitaan *ravintovalmisteiden* kääntämistä. Kielitoimiston Mot-sanakirjan mukaan ravintovalmisteet ovat ”*ravitseviä ja helposti sulavia valmisteita, joita käytetään mm. tietyissä sairauksissa ja lasten ravinnoksi*”. Ravintovalmisteita voidaan käyttää esimerkiksi painonhallinnassa tai tasaisen verensokerin ylläpitämisessä. Ne eivät ole varsinaisesti apteekkituotteita, mutta niitä pidetään terveystuotteina, joita käytetään ruokavalion tukena tai monipuolistamiseksi. Mot Venäjän mukaan sana on käännettävissä venäjäksi parafrasoinomaisesti ”*продукт с высоким содержанием питательных веществ*”. Kelan etuusesitteessä kohdetekstiin on kuitenkin valittu venäjänkielinen *пищевые продукты*, jolla tarkoitettaneen ruokatuotteita yleensä eli kaikkea, mitä ihminen ravinnokseen käyttää. Tämä johtunee siitä, että venäjän kielessä ei ole vastinetta, jolla olisi sama merkityssisältö kuin alkuperäisellä sanalla. Esimerkissä liikutaan osittain merkityksen laajuuden muuttamisen alueella, ja mikäli luokitteluun olisi otettu mukaan yhdistelmä käännösmenetelmänä, olisi tässä erinomainen esimerkki siitä. Kulttuurisen adaptaation tunnusmerkit täyttyvät sen nojalla, että kääntäjä on oletettavasti valinnut esimerkin vastineen *пищевые продукты* sillä perusteella, että käsite on tuttu venäläiselle.

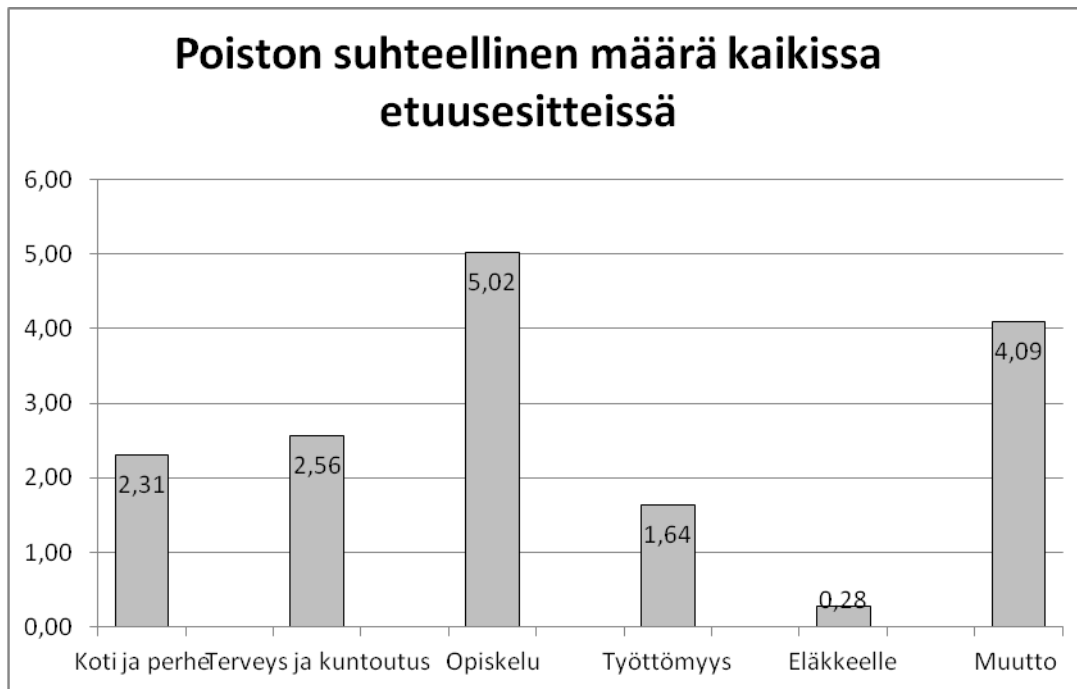
Esimerkki 24.

Лääкеkorvausta voi saada myös joistakin ravintovalmisteista.

Компенсацию стоимости лекарств можно получить также за некоторые пищевые продукты.

4.2.7. Poisto

Kuvio 10. Poiston suhteellinen määrä kaikissa etuusesitteissä

Poistoja Kelan etuusesitteiden käänöksissä on käytetty yhteensä 67 kertaa, joka muodostaa kokonaisuudesta 16 prosenttia. Ottaen huomioon, että Kelan etuusesitteet edustavat asiatekstiä, jonka tarkoitus on antaa tietoa asiakkaalle, on poistoja tehty yllättävän paljon. Poisto ylipäänsä ei ole kovin suositeltava käänösmenetelmä, koska, kuten menetelmän nimikin jo kertoo, jää siinä aina jotakin pois. Joskus pois saattaa jäädä vaikkapa sarkastinen vivahde, kun taas joskus häviää konkreettista tietoa. Joka tapauksessa teksti loittonee kunkin poiston myötä kauemmas lähtötekstistä, mitä ei voi pitää toivottavana. Poiston käyttäminen on hyväksyttävämpää tilanteessa, jossa se tuottaa luettavampaa kohdekieltä. On kuitenkin oltava tarkkana, milloin luettavuus on ensisijaisempaa kuin tarkan tiedon välittäminen lähtökielestä kohdekielen.

Poiston käyttö etuusesitteiden käänösmenetelmänä ei ole johdonmukaista. Niissä esitteissä, joissa käänösmenetelmiä on muutenkin käytetty tekstin pituuden huomioon ottaen enemmän, esimerkiksi Koti ja perhe -esitteessä ja Opiskelu-esitteessä, on poistoja käytetty niin ikään enemmän, mutta myös Muutto-esitteessä käytettyjen poistoja on paljon. Muutto-esitteen 64 tapauksesta jopa 15 on poistoja. Määrä on korkea, ja vahvistaa olettamusta, että käänösten tyyli ja laatu osoittavat etuusesitteiden kääntämiseen osallistuneen useita henkilöitä.

Poistoja on tehty melkein kaikkien etuusesitteiden lähtökielisessä esitteessä olleisiin täsmentäviin elementteihin, kuten *esimerkiksi*. Myös adverbejä, kuten toistuvuutta ilmaiseva *yleensä* ja likimäärän osoittimena toimiva *noin*, on poistettu. Tällaisissa tapauksissa poisto on mielestäni virheellistä kääntämistä, sillä se yksinkertaistaa asioita sellaisessa määrin, että Kelan jo muutenkin sangen tulkinnanvaraiset tekstit voidaan ymmärtää väärin. Seuraavassa kahdessa esimerkissä näytetään, miten radikaalisti edellä esitetyn kaltaiset poistot vaikuttavat viestin sisältöön.

Ensimmäisen esimerkin suomenkielisessä tekstissä annetaan ymmärtää, että hyväksyttäviä (tukien saamiseen vaikuttavia) asumismenoja on lueteltujen menojen lisäksi muitakin, kun taas venäjänkielisessä tekstissä kaikki hyväksyttävät asumismenot on lueteltu. Suomenkielinen etuusesitteen käyttäjä voisi siis varmistaa muiden asumismenojensa kohdalla, vaikuttavatko nekin hänen saamansa tuen suuruuteen. Venäjänkielinen käyttäjä sen sijaan tyytyy etuusesitteen perusteella ilmoittamaan ainoastaan luetellut asumismenot. Kääntäjän käännös menetelmää koskeva ratkaisu asettaa siis lähtökielisen ja kohdekielisen etuusesitteen käyttäjän mahdollisesti eriarvoiseen asemaan Kelan asiakkaana.

Esimerkki 25.

Hyväksyttäviä asumismenoja ovat esimerkiksi vuokra, asumisoikeusasunnon käyttövastike, kiinteät vesi- ja sähkömaksut sekä kalustemaksu, jos asunto on valmiiksi kalustettu.

Компенсирруемыми расходами на проживание считаются арендная плата, квартплата за квартиру, дающую право на проживание, фиксированные платежи за воду и электричество, а также оплата аренды мебели, если квартира меблированная.

Seuraavat kaksi esimerkkiä poiston käytöstä täsmentävien tekstielementtien kohdalla eivät saa aikaan aivan samanlaista lähtö- ja kohdekielisen käyttäjän eriarvioistumista kuin edellinen esimerkki, mutta yhtäläillä ne havainnollistavat sitä, miten poisto vaikuttaa tekstin sisältöön. Ensimmäisessä esimerkissä puhutaan Suomen sosiaaliturvaan kuulumisesta. Suomenkielinen informaatio siitä, että sosiaaliturvaan ovat oikeutettuja *yleensä* kaikki maassa vakituisesti asuvat, sisältää implisiittisen tiedon, että kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat henkilöt eivät olekaan aina välttämättä sosiaaliturvaan oikeutettuja. Venäjänkielisestä versiosta on jätetty tyystin pois adverbi

yleensä, jolloin venäjänkielinen etuusesitteen lukija ymmärtää, että Suomessa vakinaisesti asuva henkilö kuuluu maan sosiaaliturvan piiriin poikkeuksetta. Tällainen poisto saattaa aiheuttaa hankalia tilanteita, jos venäjänkielinen asiakas täyttääkin jonkin niistä ehdoista, joiden mukaan hän ei ole oikeutettu sosiaaliturvaan ja joiden takia *yleensä*-sana on lauseeseen alun perin lisätty.

Esimerkki 26.

Siihen kuuluvat yleensä kaikki, jotka asuvat Suomessa vakinaisesti.

К этой сфере относятся все, постоянно проживающие на территории Финляндии.

Jälkimmäisestä esimerkistä niin ikään ilmenee, että lähtökieliseen tekstiin on todennäköisesti lisätty likimääräisyyttä osoittava tekstielementti mahdollisten poikkeustilanteiden ja tapausten vaihtelevuuden vuoksi. Osasairauspäivärahan maksamiseen vaikuttaa oletettavasti useampi tekijä, joista jokin saattaa aiheuttaa sen, että kyseistä tukea ei maksetakaan täyttä kolmea kuukautta tai sitä voidaan maksaa hieman yli kolme kuukautta. Tätä ei ole käännöksessä taaskaan huomioitu, minkä vuoksi kohdekielinen ilmaisu sisältää valheellista tietoa siitä, että asian laita on poikkeuksetta tämä. Kyseisessä esimerkissä on myös käytetty *суточные*-sanaa päivärahan vastineena siten, että venäjänkielinen käyttäjä on oletettavasti hämillään. (kts. esimerkki 7). Myöskään sana *максимум* ei ole ehkä paras mahdollinen käännösvastine puhuttaessa ajanjakson enimmäispituudesta. Autenttisempi käännös olisi esimerkiksi rakenteen *в течение+ajanjakso* avulla rakennettu *в течение не более трех месяцев*.

Esimerkki 27.

Osasairauspäivärahaa maksetaan enintään ~~enintään~~ 3 kuukautta.

Частичные суточные выплачиваются за период максимум в 3 месяца.

Yksittäisten sanojen lisäksi poistoja on tehty seuraavan esimerkin osoittamalla tavalla (sivu)lauseille ja virkkeillekin. Kiistämättä myös nämä poistot vaikuttavat kohdetekstiin siten, että sitä ei ole mahdollista ymmärtää samalla tavoin kuin lähdetekstiä. Merkitysisältö muuttuu poiston myötä täysin. Etenkin jälkimmäinen seuraavasta kahdesta esimerkistä havainnollistaa, miten venäjänkielinen asiakas jää kokonaisen lauseen poistamisen myötä paitsi melko tärkeästä tiedosta. Mikäli venäläinen opiskelija harkitsee työskentelemistä opiskelujensa ohella siten, että hän ei

nostaisikaan opintotukea, ei hän saa ainakaan etuusesitteestä tietää, että pelkän asumislisän nostaminen kuluttaa tukikuukausia. Pahimmassa tapauksessa hän saattaisi olla parin vuoden päästä tilanteessa, jossa opinnot ovat yhä kesken eivätkä töiden lopettaminen ja opintoihin keskittyminen onnistu, koska opintotukikuukausia ei olekaan jäljellä. Venäjänkielisten opiskelijoiden harmiksi jossain määrin poistoja on tehty paljon tekstin määrään suhteutettuna juuri opiskelusta kertovassa etuusesitteessä.

Esimerkki 28.

Korvausta voit hakea Kelasta jälkikäteen, jos olet maksanut koko hinnan.

Заявление на выплату компенсации можно подать в Kela и позже.

Esimerkki 29.

Jos olet korkeakouluopiskelija, huomaa, että pelkän asumislisän nostaminen kuluttaa enimmäistukiaikaasi. (poistettu kokonaan lopputekstistä)

Poiston käyttö käännösmenetelmänä Kelan etuusesitteissä on jokseenkin hämmentävää edellä esitetyn valossa. Poisto on luokittelussa määritelty kotouttavaksi käännösmenetelmäksi, mutta tämä määrittely on jokseenkin harhaanjohtava. Etuusesitteiden kääntäjä ei ole poistanut varsinaisesti tekstistä materiaalia, joka esimerkiksi viittaisi suomalaiseen kulttuuriin ja näin päästäisiin kohdetekstiin, joka vastaisi kulttuurinsa normeja tai odotuksia. Sen sijaan kääntäjä on poistanut teksteistä milloin mitään. Tuskin täsmällisyyttä osoittavien sanojen poisjätto tekee tekstistä kulttuurisesti venäläisempää tai ainakaan vähemmän suomalaista. Voidaan myös todeta poistojen käytön vieneen kohdetekstin kauemmas Kelasta. Poistojen takia venäjänkielisellä asiakkaalla on joskus etuusesitteistä saamansa taustatiedon takia täysin erilainen lähtöasetelma kuin suomenkielistä etuusesitettä käyttäneellä asiakkaalla.

4.3. Suhde vieraannuttamiseen ja kotouttamiseen

Aineiston analyysia varten tehdyn luokittelun mukaisesti menetelmät jaetaan vieraannuttaviin, kotouttaviin ja näiden kahden väliltä oleviin. Laina ja kirjaimellinen käänнос edustavat vieraannuttavia menetelmiä. Välimaastoon tai luokittelemattomiin kuuluvat synonymia ja merkityksen laajuuden muuttaminen, kun taas kotouttavina menetelminä nähdään parafrasi,

kulttuurinen adaptaatio ja poisto. Seuraavaksi esitetään, millaisia esiintymiä kullakin globaalilla käänösstrategialla on Kelan etuusesitteissä.

Taulukko 6. *Gloaalien strategioiden esiintyminen aineistossa*

Esite	Kotouttavat	Vieraannuttavat	Väliltä
Koti ja perhe	54	9	26
Terveys ja kuntoutus	33	8	23
Opiskelu	64	7	20
Työttömyys	27	6	10
Eläkkeelle	42	9	13
Muutto Suomeen tai Suomesta ulkomaille	40	9	15
	260	48	107

Yllä esitetyn valossa voidaan todeta, että tässä tutkimuksessa käytetyn käänösmenetelmien luokittelun sekä niistä tehdyn jaottelun mukaan Kelan etuusesitteet on käännetty kotouttavasti. Yksittäisistä käänösmenetelmistä, joita on etuusesitteissä käytetty 414 kertaa, yli puolet (260) edustaa kotouttavia menetelmiä, kun taas vieraannuttavia menetelmiä on käytetty ainoastaan 48 kertaa. Se, että synonymiaa ja merkityksen laajuuden muuttamista ei tässä tutkimuksessa asetettu globaaliuden suhteen kumpaankaan päähän luokittelua, antaa oman merkityksensä kotouttamisen ja vieraannuttamisen väliselle huimalle erolle. Noin neljäsosa (25,78 %) havaituista tapauksista kuuluu synonymiaan tai merkityksen laajuuden muuttamiseen.

Kuten kappaleessa 4.2. Käänösmenetelmät Kelan etuusesitteissä esitetään, esiintyy parafraasi lukumäärillään selvästi useimmiten tutkitussa aineistossa. Parafraasi muodostaakin suurimman kotouttavien menetelmien ryhmää kasvattavan luokan huikkealla 174 esiintymällä. Tästä syystä kyseistä menetelmää tarkastellaan tässä vaiheessa vielä hieman läheisemmin. Parafrasien mukaan ottaminen kotouttavien menetelmien ryhmään osoittautui aineistoa tutkittaessa jokseenkin

ongelmalliseksi. Se määriteltiin luokittelussa menetelmäksi, jota käyttämällä lähtötekstin elementti selitetään siten, että (epäselvä) merkitys tulee välitettyä kohdeyleisölle. Aineistossa parafraasi täyttää kyllä määritelmänsä puitteet: kuten kappaleessa 4.2.5. olevat esimerkit osoittavat, Kelan etuusesitteissä käytettyjä kielen elementtejä on pystytty kääntämään venäläiselle asiakkaalle ymmärrettävään muotoon. Varsinaisesta kotouttamisen ideasta parafraasi jää etäälle, sillä venäläinen ei välttämättä ymmärrä venäjänkielisiä vastineita sellaisenaan. Kääntämisessä tärkeäksi havaittu konteksti astuukin esiin, ja uskoisin venäläisen Kelan asiakkaan pääsevän paikoittain jyvälle kirjoittajan tarkoituksesta parafraasin avulla käännetyn tekstin kohdalla.

Mielestäni tutkimuksen tulokseen, jonka mukaan etuusesitteet on käännetty huomattavan kotouttavasti, tulee parafraasin roolin lisäksi suhtautua varauksella myös siksi, että poisto muodostaa kaikista käytetyistä toiseksi suurimman yksittäisen menetelmän 16 prosentillaan. Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, poistoja on käytetty niin huolimattomasti ja sellaisten tekstelementtien kohdalla, että ei voida puhua kotouttamisesta siinä mielessä, että poiston käyttö olisi parantanut luettavuutta tai helpottanut ymmärtämistä. Sekä parafraasi että poisto ovat kuitenkin lähtökohtaisesti kotouttavia käännösmenetelmiä. Ne on määritelty tähän tutkimukseen tehtyä luokittelua varten, joten tutkimustulosta voidaan pitää luotettavana huolimatta siitä, että käännösmenetelmiä ei ole käytetty ehkä niin optimaalisesti kuin niitä teoriassa olisi voitu käyttää.

5. PÄÄTELMÄT

Tutkimuksessa saatiin selville, että käänös menetelmiä on mahdollista tunnistaa tekstistä. Kuten oletettiin, ei kaikkien tapausten kohdalla ollut kuitenkaan mahdollista selvittää, millä perusteella kääntäjä on kunkin menetelmän valinnut. Luokittelun tekeminen tutkielmaa varten ei ollut läheskään niin haasteellista kuin sen käyttäminen itse analyysissa. Käänös menetelmien tunnistaminen tietyksi luokittelun mukaisiksi menetelmiksi olikin ajoittain vaikeaa. Analyysissa ei otettu huomioon joitakin esitteiden käänöksissä selvästi käytettyjä menetelmiä, kuten lisäystä, koska se jätettiin luokittelun ulkopuolelle. Luokitteluun valittuja menetelmiä jouduttiin muuttamaan analyysin alkuvaiheessa, koska huomattiin, ettei ollut mielekäästä tutkia jotakin ilmiötä, jota ei esiinnykään aineistossa lainkaan tai jota esiintyy kovin harvoin. Tämän takia hyponymiaa ja hyperonymiaa ei valittu sittenkään luokitteluun omina ilmiöinä, vaan niitä tutkittiin osana merkityksen laajuuden muuttamista.

Parafraasi osoittautui mielenkiintoiseksi osaksi luokittelua, koska se kattaa suuren osan käytettyjen käänös menetelmien määrästä (42 %). Parafraasin suuri esiintymien määrä suhteessa muihin käänös menetelmiin kertoo ainakin kahdesta asiasta. Ensinnäkin kyseisen käänös menetelmän olisi voinut luokittelua tehtäessä rajata tarkemmin tai jakaa sen erillisiin parafraasin käyttötyyppeihin. Toisaalta se, että parafraasia on käytetty niin paljon, kertoo varmasti osaltaan, millaista kieltä Kela käyttää etuusesitteissään: kieltä, jota ei voida suoraan kääntää, koska kohdekielellä ei ole olemassa vastineita ilmiöille, käsitteille ja toimintatavoille, jotka tulevat vastaan Kelassa asioitaessa. Kela onkin konstruoinut oman käsitteistönsä helpottaakseen toimintaansa. Sen hallinnolliselle rakenteelle tai Suomen sosiaaliturvapiirille ei löydy välttämättä vastineita ainakaan venäjän kielestä, mikä saa aikaan sen, että asiat on pakko selittää parafraasin avulla, jotta venäjänkielinen asiakas tietää, mistä on kyse. Parafraasin esiintymien suuren määrän voitaisiin nähdä korreloivan lainan (4 %) ja kirjaimellisen käänöksen (7 %) käytön vähyyden kanssa. Kun asiaa ei voida lainata sellaisenaan tai kääntää sana sanalta, pitää se selittää.

Luokittelun olisi voinut yrittää rakentaa jollain muulla tavalla, mutta en usko, että se olisi silti auttanut analyysin tekemistä, sillä kääntäjä ei pysty aina selittämään ratkaisujaan itsekään. Koska tutkimuksen aikana havaittiin, että etuusesitteitä on oletettavasti kääntänyt useampi henkilö, otettiin

tutkimustulosten esittämiseen mukaan tekstin sanamäärään suhteutettu käännösmenetelmien esiintymien määrän laskukaava. Tällä tavoin pystyttiin vertailemaan esitteitä hieman keskenään.

Tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää paikallisten käännösmenetelmien lisäksi globaalien käännösstrategioiden käyttöä etuusesitteiden käännöksissä. Toisin sanoen halusin selvittää, onko etuusesitteet käännetty kotouttavasti vai vieraannuttavasti. Kun kaksi eniten käytössä ollutta käännösmenetelmää (parafraasi ja poisto) paljastuivat kotouttaviksi tätä tutkimusta varten tehdyssä luokittelussa, ei ole yllättävää, että kotouttavia paikallisia käännösmenetelmiä on käytetty selvästi eniten. Kotouttaviksi luokiteltuja käännösmenetelmiä on käytetty yhteensä 260 kertaa, kun taas vieraannuttavia menetelmiä on käytetty vain 48 kertaa. Kun otetaan huomioon vielä se, että kaksi käännösmenetelmää on luokiteltu kotouttamisen ja vieraannuttamisen välimaastoon tai suhteellisen neutraaleiksi menetelmiksi ja niiden käyttömäärä on 107, voidaan todeta, että vieraannuttamista on käytetty etuusesitteiden kääntämisessä huomattavan vähän. Tätä voidaan selittää esitteiden funktiolla kohdekielisiä käyttäjiä ajatellen. Mikäli etuusesitteet olisi käännetty vieraannuttavasti, olisi venäjänkielisellä esitteen lukijalla kädessään nippu paperia, jonka tekstin sisällöstä hän ei joko saa selvää tai josta periaatteessa voi saada selvää mutta joka ei välttämättä auta häntä Kelassa asioidissa.

Tutkielmassa ei ollut tarkoitus ottaa kantaa siihen, mistä käännösongelmat johtuvat, mutta Nedergaard-Larsenin reaaliota koskeva luokittelu osoittautui ajoittain mielenkiintoiseksi tueksi. Kyseisessä typologiassa reaaliat on määritelty ja luokiteltu niin tarkkaan, että luokittelua voisi käyttää viitekehyksen pohjana esimerkiksi tutkimuksessa, jossa analysoidaan käännösongelmia sinänsä eli ongelmien luonnetta ja esiintymistä.

Kuten aiemmin totesin, tutkimusta tehdessäni Kelan etuusesitteet osoittautuivat miltei omaksi tekstilajikseen. Hypoteesini toteutui sen suhteen, että Kelan kielessä on runsaasti tekstielementtejä, joita ei muissa teksteissä ole. Vastaan tuli paljon sellaisia käsitteitä, jotka ovat olemassa yleiskielessäkin, kuten *etuus* tai *tuki*, mutta joilla Kelan kontekstissa on oma merkityssisältönsä. Tämä tekee kyseisten käsitteiden kääntämisestä todella vaikeaa, eikä etuusesitteiden kohdalla ole aina tehty kovin onnistuneita käännösratkaisuja. Tuloksena saattoi olla periaatteessa venäjänkieliselle käyttäjälle ymmärrettävää tekstiä, joka kuitenkin jää jollakin tavalla käsittämättömäksi. Osittain näen tämän johtuvan siitä, että Kelalla on oma jargoninsa, mutta osittain myös siitä, että kääntäjä ei ole tuntenut kohdekulttuuria ja -kieltä riittävän hyvin tuottaakseen

ymmärrettäviä vastineita. Käännösstrategioiden käyttö ei ole aina tietoista päätöksentekoa: joskus kääntäjä menee huomaamattaan sieltä, missä aita on vähän matalampi. Jääskeläisen mukaan on todella vaikeaa määritellä sitä, mitkä kääntäjän toimista ovat tietoisia tai potentiaalisesti tietoisia. Lopputuloksena voi olla huono käännösvastine.

Tutkimuksessa ei ollut alun perin tarkoitus ottaa kantaa käännösten laatuun. Kielitieteen lähestymistapa on kuitenkin aina jossain määrin deskriptiivinen, vaikka se ei olisikaan tutkimuksen varsinainen tarkoitus. Paikoittain kääntäjän tekemät ratkaisut olivat niin käsittämättömiä, että asiaa oli pakko kommentoida. Mikäli laatua ei olisi kommentoitu, olisi voitu olettaa sen olevan kunnossa. Tutkimukseen tämä toi mielestäni lisää sisältöä, ja koska käännösten tasossa olisi selvästi parannettavaa, olisi ongelmien sivuuttaminen saanut tutkimuksen tekijänkin vaikuttamaan epäpätevältä.

Kelalla on olemassa oma termipankkinsa, josta suomenkielinen käyttäjä saa apua esimerkiksi etuusesitteitä lukiessaan. Terminologinen sanasto on julkaistu myös ruotsiksi, mutta sen voisi hyvin julkaista muillakin kielillä, joilla Kela on materiaalia julkaissut. Tässä tutkimuksessa ei tehty terminologista työtä, eikä otettu kantaa esitteissä esiintyneisiin käsitteisiin muutoin kuin toteamalla, että terminologiaa ei ole yhtenäistetty. Käsitteiden ja termien määrittäminen ja vakiinnuttaminen helpottaisivat paitsi lainsäädännön ja ohjeistuksen selkeyttämistä myös yksittäisen Kelan asiakkaan elämää.

6. LÄHTEET

Aaltonen, Sirkku 2008. Kun Antto Puuronen Suomeen muutti: Kulttuurisidonnainen käännöstutkimus työvälteenä. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. 6.painos. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 388-406.

Chesterman, Andrew 1997. *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*. Benjamins Translation Library 22. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Davies, Eirlys 2007. Leaving It Out. On Some Justifications for the Use of Omission in Translation. *Babel. International Journal of Translation* 53:1, 56–77.

Ingo, Rune 1982. *Kääntämisen teoriaa ja sen sovellusta*. 3., muuttamaton painos. Åbo Akademis kopieringscentral.

Ingo, Rune 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen: johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Juva.

Jakobson, Roman 1959. On linguistic aspects of translation. Teoksessa Andrew Chesterman (toim.) *Readings in translation theory*. Finn Lectura 53-60

Jääskeläinen, Riitta 1993. Investigating translation strategies. Teoksessa Sonja Tirkkonen-Condit & John Laffling (toim.) *Recent trends in empirical translation research*. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, 99-120.

Koller, Werner 1992. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Meyer Verlag.

Koskinen, Kaisa 2008. Ekvivalenssista erojen leikkiin – käännöstiede ja kääntäjän etiikka. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. 6.painos, 374-387.

Kujamäki, Pekka 1993. Kaunokirjallisuuden kääntäminen: reaaliat käännösongelmana. Teoksessa Inkeri Vehmas-Lehto & Pirjo Silfverstén (toim.) *Käännöstutkimuksen ja -opetuksen uusia virtauksia*. Helsingin yliopisto, Kymenlaakson täydennyskoulutuslaitos, 27-39.

- Leppihalme, Ritva 2001. Translation strategies for realia. Teoksessa Pirjo Kukkonen ja Ritva Hartama-Heinonen (toim.) *Mission, vision, strategies, and values : a celebration of translator training and translation studies in Kouvola*. Helsinki: Helsinki University Press, 2001.
- Lörscher, Wolfgang 1991. *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies: A Psycholinguistic Investigation*. Tübingen: Narr.
- Nedergaard-Larsen, Birgit 1993. Cultural factors in subtitling, *Perspectives: Studies in Translatology*, 2, 207-242.
- Newmark., Peter 1988. *A textbook of translation*. New York : Prentice Hall.
- Nida, Eugene A. & Taber, Charles R. 1974. *The theory and practice of translation*. Leiden : Brill, 1969
- Nord, Christine 1997. *Translating as a purposeful activity: functional approaches explained*. Manchester: Strategy. Jerome.
- Oittinen, Riitta 1995. *Kääntäjän karnevaali*. Tampere:Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta 2000. Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. Teoksessa Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (toim.) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Yliopistopaino, 265-285.
- Puurtinen, Tiina 2008. Käännösten hyväksyttävyyys. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käänös*. 6.painos. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 82-94.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans 1986. *Mitä kääntäminen on*. Kyriiri Oy, Helsinki.
- Ruokonen, Minna 2004. Schleiermacher, Berman ja Venuti: kolme käännösteoreettista näkökulmaa vieraannuttamiseen. Teoksessa *Kieli, teksti ja kääntäminen 2004*, toim. Jorma Tommola. Painosalama Oy, Turku, 63-93.

Verkko- ja muut lähteet

Elektroniset julkaisut:

Chesterman, Andrew. Translation theory course (Cak119), Outline notes for Andrew Chesterman's lectures at the MonAKO Programme of Multilingual Communication, University of Helsinki. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.helsinki.fi/~chestern/TransTheory.html#strategies> Luettu 20.11.2011.

Räisänen, Kimmo 2005. *Suomalainen terveys*. Saatavilla www-muodossa:

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=suo00055 Luettu 26.5.2012.

Kuznetsov, Sergei 1998. Venäjänkielen sanakirja *Большой толковый словарь русского языка*.

Saatavilla www-muodossa: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/kuznetsov/> Luettu 24.7.2012.

Muut lähteet:

Hakukone Google <http://www.google.fi>

Hakukone Yandex <http://www.yandex.ru>

Kelan etuusesitteet venäjäksi

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/210411124343AK?OpenDocument> Luettu 15.10.2011.

Kelan etuusesitteet suomeksi

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/130410151546HN?OpenDocument> Luettu 15.10.2011

Mot verkkosanakirjojen kokoelma <http://helios.uta.fi:2080/mot/uta/netmot.exe?motportal=80>

Pietarin asukkaiden työllistymiskomitea. *Правительство Санкт-Петербурга/Комитет по труду и занятости населения Санкт-Петербурга*

http://rspb.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=166&Itemid=107 Luettu 25.7.2012.

Suomen maahanmuuttovirasto. *Paluumuuttajat*. www.migri.fi/paluumuutto Luettu 18.6.2012.

Venäjän federaation eläkelaki *Федеральный закон "О трудовых пенсиях в Российской Федерации"* <http://www.zakonrf.info/zakon-o-pensiah/9/> Luettu 2.8.2012.

Venäjän federaation työlaki *Трудовой кодекс РФ* <http://www.zakonrf.info/tk/168/> Luettu 18.6.2012.

Venäjänkielinen liike-elämän sanasto *Бизнес-словарь*
http://www.businessvoc.ru/bv/TermWin.asp?theme=&word_id=28476 Luettu 26.6.2012.

Venäjänkielinen sanakirja työsuojelusta *Российская энциклопедия по охране труда*
<http://slovari.yandex.ru/~книги/Охрана труда/> Luettu 26.5.2012.

РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

1 Введение

В данной дипломной работе рассматривается переводческие стратегии в брошюрах Управления по социальному обеспечению Финляндии (Kela). Материалом исследования послужили финские оригиналы брошюр, опубликованных в 2011 году и их переводы на русский язык. В Финляндии в настоящее время одной из самых крупных этнических групп являются иммигранты из России и стран бывшего СССР, говорящим на русском языке как на родном или втором языке, поэтому очень важно, чтобы услуги социальной сферы предоставлялись и на русском языке.

Первой целью настоящей работы является выяснить, какие локальные стратегии доминируют в переводах брошюр Kela. Вторая цель – ответить на вопрос о глобальных стратегиях в переводах, другими словами выяснить, переведены ли брошюры способом форенизации или доместикации.

Материалом данного исследования являются брошюры, в которых рассказывается о социальной поддержке, которую предоставляет Kela в разных ситуациях жизни. Темы этих брошюр: дом и семья, здоровье и реабилитация, учеба, безработица, на пенсии и переезд в Финляндию или из Финляндии за границу. Как Kela сама отмечает на своей странице в интернете, каждый, проживающий в Финляндии, на каком-то этапе жизни становится клиентом Kela. В данной работе применяются количественные методы исследования.

Приемы, выбранные в классификацию, представляются в третьей главе. Локальные стратегии в данной работе называются «приемами». После этого, мы рассматриваем вопрос о глобальных переводческих стратегиях, другими словами, анализируем результаты в отношении форенизации и доместикации.

Сферы социального обеспечения разные в разных странах. Поэтому употребляются и разные приемы, когда говорят о службах социального обеспечения. Наша гипотеза в данной работе следующая: проблемы при переводе текстов Kela возникают вследствие того, что Kela

употребляет понятия, у которых существует именно то значение только в контексте Kela. Чтобы получать то же значение в переводе, переводчику предположительно следует употреблять переводческие стратегии.

Работа состоит из пяти глав:

- 1 Введение
- 2 Проблемы переводоведения
- 3 Стратегия перевода
- 4 Переводческие стратегия в брошюрах Kela
- 5 Заключение

Вторая и третья главы составляют теоретическую часть данной работы, а четвертая глава является более практической частью, потому что в ней мы представляем результаты исследования. Во второй главе в общих чертах рассматривается проблемы, возникающие в процессе перевода. В третьей главе говорится о разных типах классификации переводческих стратегий. В первую очередь мы делим стратегии на глобальные и локальные. Глобальные стратегии рассматриваются с точки зрения фореизации и доместикации. Теоретическую рамку для анализа конструируем с использованием работ нескольких теоретиков переводоведения, у которых взгляды на категории стратегий интересны (Юджин Найда, Ритва Леппихалме, Эндрю Честерман, Питер Ньюмарк).

В четвертой главе приводим результаты анализа. Рассказываем о процессе анализа, и сообщаем количественные данные по каждому приему перевода и примеры употребления. Потом рассматриваем, какие глобальные стратегии доминируют. Чтобы облегчать понимание, результаты преставлены в виде таблицы. В пятой, заключительной главе подводятся итоги по данному исследованию.

2 Проблемы перевода

Яскеляйнен считает, что проблемы в переводе возникают, когда в исходном тексте встречается какой-то элемент, который невозможно перевести механически, опираясь на владение лексикой и грамматикой (Яскеляйнен 1993:102). В такой ситуации переводчику

следует обратить особенное внимание на этот элемент. Автор называет данные элементы «единицами внимания» (attention units).

Проблемы перевода зачастую разделяются на разные категории согласно языковому уровню, на котором они возникают. Например, по классификации Лоршера (1991:202-203), проблемы в переводе вытекают из-за лексической, синтаксической или лексическо-синтаксической безэквивалентности исходного языка и языка, на который переводят.

Традиционно в области переводоведения «реалиями» считаются проблемы перевода, возникающие из-за различий между культурами. Речь обычно идет о сфере нелингвистического. Недергаард-Ларсен (1993:209) все-таки отмечает, что, так как язык и сам связан с культурой, из этого следует, что культурно-специфические элементы существуют и внутри и снаружи языковой системы. Предполагаем, что в текстах Kela встречаются безэквивалентность и в конкретных системах социального обеспечения России и Финляндии, и в языке, на котором говорят, другими словами встречаются безэквивалентность лексики. Например, названия городов и районов, названия школ и учебных заведений, термины сферы управления и органов власти вероятно являются в текстах Kela реалиями.

3 Стратегия перевода

Определений термина «переводческая стратегия» существует очень много. Например, Лоршер (1991:76-77) дает следующее определение переводческой стратегии :

"a potentially conscious procedure for the solution of a problem which an individual is faced with when translating a text segment from one language into another."

Итак, стратегии перевода ориентированы на проблемы, потенциально осознанные и целеустремленные.

Переводческие стратегии обычно разделяются на две группы. Яскеляйнен (1993:116) характеризует **глобальные** стратегии общим принципом действия переводчика, между тем как **локальными** стратегиями являются единичные меры, которые переводчик применяет в решении проблем. По мнению Честермана (1997:90), на выбор глобальной стратегии действует взгляд на отношении между исходным текстом и текстом перевода. И Честерман

(1997:90), и Яскеляйнен (1993:115) считают, что локальная стратегия всегда связана с решением определенного лексического элемента. Как отмечает Недергаард-Ларсен (1993:216–217), переводчик не выбирает какую-то глобальную стратегию в начале процесса перевода и следует ей через весь перевод, но использует много разных глобальных стратегий. Поэтому, и потому, что стратегии перевода всегда не осознанны, глобальные стратегии в готовом переводе трудно заметить. Отсюда следует, что в данной работе я не буду исследовать вопрос глобальных стратегий, а проанализирую использование локальных стратегий в текстах Kela. Так как глобальная стратегия, выбираемая переводчиком, влияет и на выбор локальных стратегий (Яскеляйнен 1993:115), мы можем также, отталкиваясь от локальных стратегий, проанализировать и использование глобальных стратегий.

Отношение между исходным текстом и текстом перевода можно рассматривать с точки зрения **форенизации** и **доместикации**. Руоконен (2004:63) отмечает, что у переводчика есть две альтернативы: он может стремиться представить чужие элементы исходной культуры и текста в переводе (форенизация) или перерабатывать перевод так, чтобы он соответствовал нормам и ожиданиям культуры и языка, на который переводят. В данной работе мы рассматриваем именно эту точку зрения глобальных стратегий переводоведения.

Переводческие стратегии исследовались в разных школах переводоведения (см. Честерман 1997, Леппихалме 2001, Найда 1974, Ньюмарк 1998). Поэтому единообразия в терминологии нет. Найда выделяет стратегии на основании семантических и структурных изменений, а Честерман выделяет их на основании семантических, синтаксических и прагматических изменений. У Ньюмарка и Леппихалме нет фактической классификации, а они представляют свои взгляды на переводческие стратегии без какого-либо распределения. Затем мы представляем свою классификацию, созданную для настоящей работы. Вначале представим приемы, которые мы выбрали для классификации, и потом покажем их в виде таблицы. Предположительно в переводах встречаются **кальки** и **буквальные переводы**. Суждение вытекает из того, что в текстах Kela пользуется терминами и понятиями, которые имеют свое значение только в контексте Kela и таким образом их невозможно перевести. **Сининимия** и **сужение/расширение значения** вероятно встречаются в переводах в какой-то мере, и они попадут в середину нашего списка. **Парафраз, культурную адаптацию и опущения** мы не предполагаем встретить в переводах текстов Kela, потому что функция этих текстов – информировать о деятельности организации. Данные приемы, однако, могут появиться в

конце нашего списка, тогда в начале его будут калька и буквальный перевод. Парафразы мы ожидаем встретить в текстах по тем же причинам, что и кальки и буквальные переводы, а именно потому, что тематика брошюр является чуждой русским читателям. Культурной адаптации мы не ожидаем замечать, так как язык брошюр ориентирован на значение, а не на форму.

Чтобы показать различия между глобальными и локальными стратегиями, в дальнейшем буду называть локальные стратегии «приемы».

Таблица 1. Наша классификация переводческих стратегий

Локальная стратегия	Отношение к глобальным стратегиям
<p>1. Калька слов исходного текста принимается в переводе чисто так</p>	форенизация
<p>2. Буквальный перевод соответствующий единицам исходного текста и семантически и грамматически</p>	↑
<p>3. Синонимия приблизительная эквивалентность, которой возможно пользоваться, если эквивалента полной эквивалентности нет или стремятся избегать повторения</p>	↑
<p>4. Сужение/расширение значения семантическая единица или разделится на несколько частей (гипероним) или сужается (гипоним)</p>	↑
<p>5. Парафраз или экспликация изложение какого-либо элемента текста так, что неясное значение будет понятным</p>	↑
<p>6. Культурная адаптация незнакомое для принимающей культуры понятие заменяется знакомым</p>	↑
<p>7. Опускание элемент исходного текста не передается в переводе</p>	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑
	↑

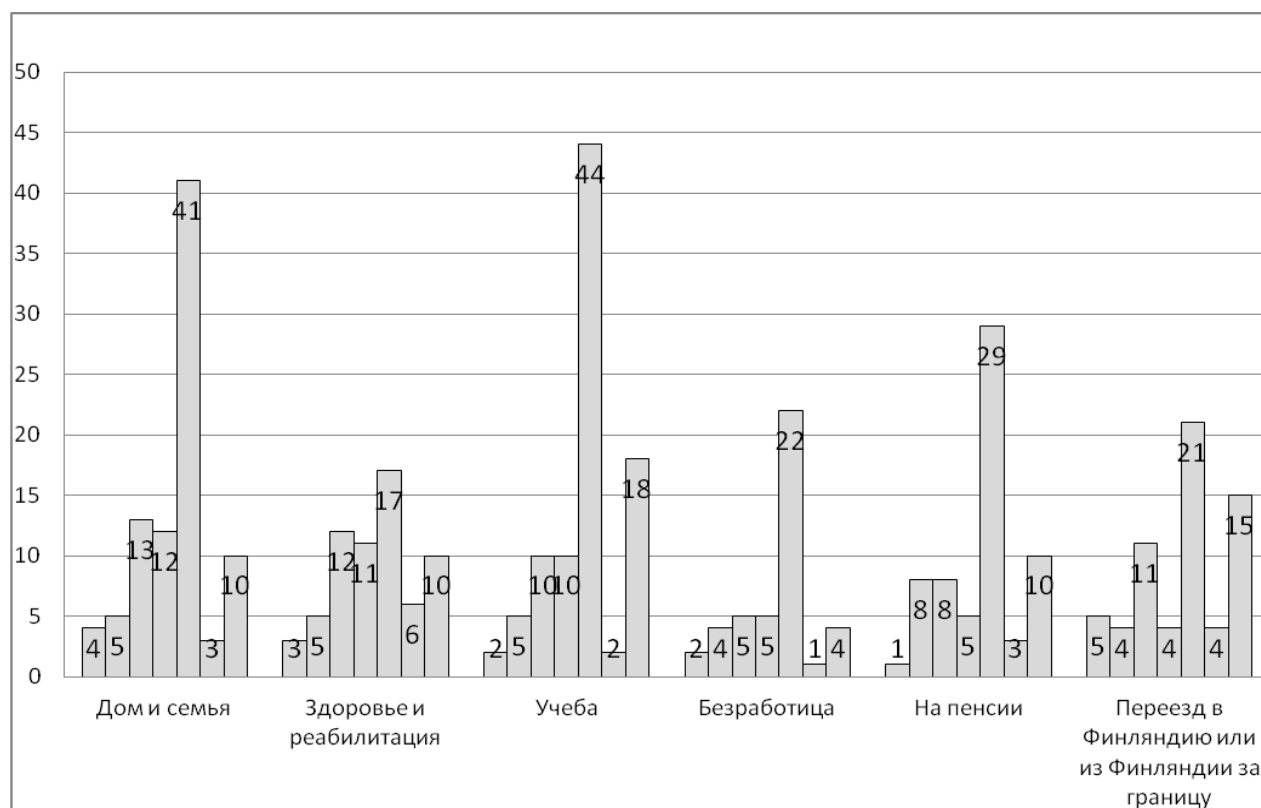
4 Переводческие стратегии в брошюрах Kela

Брошюр о пособиях, выплачиваемых Kela, опубликовано по-русски шесть. Их темами являются: дом и семья, здоровье и реабилитация, учеба, безработица, на пенсии и переезд в Финляндию или из Финляндии за границу. В брошюрах Kela общими структурными частями текста являются, например, оглавление, введение, тексты, объясняющие подачу заявления и выплату пособия, тексты об услугах и адрес. В переводе брошюры о здоровье и реабилитации встречаются странные случаи, в которых перевод либо дополнялся либо происходило опущение исходного элемента. Опушения встречались на уровне и макро- и микроэлементов. Из этого вытекает несоответствие между исходным текстом и переводом.

Анализ проводился следующим образом. Вначале я клала финскую и русскую брошюры рядом и отмечала все переводческие приемы, входящие в нашу классификацию. В данном этапе анализа мы заметили в нашей классификации некоторые недостатки. Недостатком, например, являлось то, что в классификацию входил и прием «комбинации», который был комбинацией двух приема. Оказалось, что в переводах не встречались много комбинаций, и поэтому решили убрать его из классификации. Проверили и другие недостатки классификации и продолжили анализ.

На диаграмме 2 представлены все приемы во всех брошюрах. Частотность приемов указаны на диаграмме 2 в следующем порядке начиная слева: калька, буквальный перевод, синонимия, изменение обширности значения, парафраз, культурная адаптация и опущение.

Диаграмма 2. Все приемы во всех брошюрах.

Всего в исследовательском материале было выделено 414 случаев применения переводческих приемов. Интересным представляется большое количество парафразов во всех переводах. Изначальное предположение об отсутствии парафразов оказалось неправильным. При этом кальки и буквальные переводы использовались довольно мало. Кажется, что существует какая-то взаимосвязь между данными приемами. В брошюрах встречается много таких понятий, которые нельзя переводить пользуясь калькой или буквальным переводом. Переводчику следует пользоваться парафразами, то есть объяснить то, что неясно. Следует отметить, что в данной работе понятия «синонимия», "гипонимия" и "гиперонимия" не употребляются в традиционном лингвистическом значении. Речь идет, например, о синонимах или гиперонимах или гипонимах того эквивалента, которые переводчик считает лучшими в каждом случае. Наша гипотеза не подтвердилась также в том, что опущений будет мало. Их встретилось больше, чем мы ожидали. Это странно, потому что функция брошюр – информировать. Трудно представлять, что вся информация исходного текста будет передана, если не все элементы текста будут переведены. Подтвердилась гипотеза о том, что культурная адаптация будет использоваться редко.

Тексты Kela не содержат в себе культурные элементы, которые можно переводить с адаптацией.

Следует еще отметить, что приемами в переводе текстах не пользовались последовательно. Например, финский термин «lapsilisä» переведется пятью разными приемами: «надбавка за ребенка», «надбавка на ребёнка», «надбавка на детей», «пособие на ребёнка» и «пособие на детей». Из-за непоследовательного использования терминов вытекает то, что тексты трудно и читать и понимать. Можем делать следующий вывод: при переводе текстов Kela вероятно работали несколько переводчиков, которые, все-таки, не работали вместе. Далее кратко комментируем использование каждого приема.

5 Заключение

Цель данного исследования – выяснить, какие локальные стратегии доминируют в переводах брошюр Kela. Самый интересный прием нашей классификации – парафраз. Данный прием встретился в материале 174 раза. Большое количество парафразов наблюдается по двум причинам. Во-первых, данный прием было бы хорошо разделить на несколько более частных. Во-вторых, то, что переводчики часто используют этот прием, по нашему мнению, характеризует стиль текстов Kela. Текст полон понятий, которые невозможно переводить, потому что в принимающем языке нет соответствий этим терминам, понятиям или словам. Гипотеза оказалась неправильной в том, что калька и буквальный перевод встречаются часто. Как мы уже заметили, кажется, что существует какая-то взаимосвязь между частотностью приемов кальки и буквального перевода и парафразы .

Вторая цель настоящей работы - ответить на вопрос о глобальных стратегиях в переводах. Так как два приема, которые использовались больше всех (парафраз и опущение) классифицировались как стратегии доместикации, это не удивительно, что брошюры Kela переведены с применением доместикации. Приемы, относящиеся к стратегии форенизации, использовались всего только 48 раз. Если брошюры переводили бы с применением форенизации, результатом было бы тексты на русском языке, но русскоязычный читатель все-таки не мог бы понять, о чем идет речь.

Как мы уже заметили, брошюры Kela образуют в некотором роде особый текстовый жанр. Гипотеза оказалась правильной в том, что в языке Kela существует элементы, которых в

других текстах нет. Мы встречали такие понятия, которые являются и в общеупотребительном языке, но которые имеют именно это значение лишь в контексте Kela, например слово *tuki* (*льгота*). Отсюда вытекает, что переводить тексты Kela трудно. Как отмечает Яаскеляйнен, всегда невозможно отметить, какие из решений переводчика обдуманно, а какие вытекают из плохого знания принимающей культуры. Сначала в данной работе не ставилось целью оценивать качество переводов, но иногда качество было так плохо, что мы были вынуждены комментировать его.

Kela имеет свою терминологию, в которой по-фински определены значения понятия, трудные для понимания. Мы считаем, что при чтении брошюр данная терминология полезна. Терминология опубликована и по-шведски, и ее стоило бы опубликовать и по другим языкам, на которых Kela публикует материалы. В данной работе не исследовались терминология в другой мере, чем в той, что можем делать вывод, что терминология не единая. Единая терминология облегчала бы ясность законодательной деятельности и инструкций, а также жизнь индивидуального клиента Kela.